

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра української мови

«Допущено до захисту»

В. о. завідувача кафедри

_____ Тетяна Мішеніна

Протокол №

« _____ » _____ 2024 р.

Реєстраційний №

« _____ »

**РОЗВИТОК КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ УЧНІВ І УЧЕНИЦЬ СТАРШОЇ
ШКОЛИ ЧЕРЕЗ АНАЛІЗ СПОСОБІВ ЕВФЕМІЗАЦІЇ
В СУЧАСНОМУ МЕДІАПРОСТОРІ**

Магістерська робота студентки
факультету української філології
групи УМЛм-23
другого (магістерського) рівня
спеціальності 014 Середня освіта
(українська мова та література)
Ляшенко Олени Олександрівни

Керівник: доктор педагогічних наук,
професор **Мішеніна Т. М.**

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS _____ Кількість балів _____

Члени комісії

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Ляшенко О. О. Розвиток культури мовлення учнів і учениць старшої школи через аналіз способів евфемізації в сучасному медіапросторі: рукопис. Кривий Ріг, 2024. 98 с.

Дослідження здійснює комплексний аналіз евфемізації як лінгвістичного явища, охоплюючи різні аспекти: від визначення сутності поняття до аналізу функціонування евфемізмів у текстах сучасних ЗМІ. Дослідження є вагомим внеском у розвиток теорії евфемізації, систематизуючи знання та пропонуючи нові підходи до аналізу цього явища.

Запропонована система вправ сприяє формуванню високого рівня комунікативної компетентності здобувачів освіти, що є важливим для успішного навчання та подальшого життя. Запропонований підхід дозволяє учням не лише збагатити свій словниковий запас, але й опанувати тонкощі використання мовних засобів для досягнення різних комунікативних цілей.

Ключові слова: евфемістичні вирази, сучасні засоби масової інформації, функціонально-стилістичний аналіз, культура мовлення.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ.....	8
1.1. Культура мовлення і якості мовлення.....	8
1.2. Зв'язок засобів масової комунікації та мовної культури	13
1.3. Провідні чинники реалізації мовленнєвої культури в процесі вивчення поняття <i>евфемізація</i> в старшій школі	18
Висновки до першого розділу	23
РОЗДІЛ 2. ПРОЦЕСИ ЕВФЕМІЗАЦІЇ В ЗАСОБАХ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ Й ОСНОВНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ЕВФЕМІЗМІВ У СТАРШІЙ ШКОЛІ	24
2.1. Поняття евфемізму та його статус у системі номінативних одиниць	24
2.2. Класифікації та функції евфемізмів	38
2.3. Текстоцентричний підхід до питання функціонування евфемізмів у ЗМІ у вивченні евфемізації у старшій школі.....	51
Висновки до другого розділу	58
РОЗДІЛ 3. ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ЕВФЕМІЗМІВ У СТАРШІЙ ШКОЛІ	60
1.3. Теоретичні аспекти вивчення евфемізмів на уроках мови	60
2.3. Упровадження методики вивчення евфемізмів у старшій школі	63
3.3. Методи та прийоми роботи з евфемізмами на уроках української мови та вправи для занять із теми «Евфемізми».....	68
Висновки до третього розділу	82
ВИСНОВКИ	84
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	87
ДОДАТКИ.....	94

ВСТУП

Культура мовлення – це результат тривалого історичного розвитку, що відображає мовні надбання багатьох поколінь. Вона є свідченням культурних цінностей суспільства та його здатності адаптуватися до змін. Як один із найважливіших інструментів спілкування, культура мовлення відіграє ключову роль у формуванні образу людини й суспільства в цілому. Вона не лише відображає рівень освіченості, а й впливає на взаєморозуміння між людьми, сприяючи розвитку соціуму.

Оволодіння мовою та її культурою нерозривно пов'язане з розвитком навичок правильного говоріння й письма, вмінням чітко виражати свою думку, активно використовувати мовні знання та грамотно ними користуватися. Культура мовлення – це дзеркало суспільства, що відображає його освіченість і культурний рівень. Вона охоплює правильне використання мови та збереження мовних традицій. Мова – це не лише засіб спілкування, а й важлива складова культури. Культура мовлення є показником того, наскільки в суспільстві цінні мовні надбання минулого.

У сучасний період з'явилося чимало теоретичних досліджень з цього питання. Цією темою займалися такі науковці, як-от: В. Александрова, Н. Кривець, О. Кучерук, М. Пентилюк, О. Ткаченко та інші. З огляду на зміни, що відбуваються в умовах функціонування мови, постають питання про мову як засіб спілкування та важливість культури мовлення. Як зазначає В. Александрова, культура мовлення є складною системою мовних ознак, заснованою на мовних і моральних нормах. Це така якість мовлення, яка дозволяє ефективно досягти мети спілкування за умови дотримання правил й етичних норм [1, с. 7].

Демократизація мови, сприяючи появі нових виразів, зокрема евфемізмів, збагачує її лексичний склад. Водночас надмірне використання евфемізмів може призвести до збіднення мови й ускладнення спілкування. Вивчення евфемізмів у медіатекстах уможливорює здійснення аналізу цих процесів і визначення їх

упливу на розвиток мови (В. Великорода, А. Галайчук, К. Кантур, Л. Мосієвич, Х. Пайонкевич). Засоби масової інформації, формують нові мовні стандарти. Евфемізми, як один із інструментів мовної маніпуляції, виконують функцію приховування негативної інформації та впливу на сприйняття аудиторії. Широке використання евфемізмів сприяє маскуванню інформації, збагачує мову новими виразами. Вивчення евфемізмів у медіатекстах є актуальним завданням сучасної лінгвістики, що і зумовлює **актуальність нашої роботи**.

Унесення теми евфемізмів до змісту шкільної програми сприяє формуванню в учнів та учениць навичок аналізу мовленнєвих ситуацій і свідомого вибору мовних засобів, що є важливим компонентом розвитку їх комунікативної компетентності. Вивчення евфемізмів сприяє розвитку мовної культури здобувачів освіти й допомагає їм ефективно спілкуватися в сучасному суспільстві. Розуміння та вміння використовувати евфемізми розвивають в учнів та учениць емоційний інтелект і допомагають їм будувати ефективні міжособові стосунки.

Мета дослідження – розробити теоретичну основу та практичні рекомендації щодо ефективного використання евфемізмів як засобу підвищення рівня мовної культури здобувачів освіти, на основі аналізу їх функціонування в текстах сучасних засобів масової інформації.

Завдання дослідження:

- 1) розглянути поняття «евфемізм» та його функції у мові;
- 2) провести лінгвістичний аналіз евфемізмів у сучасних ЗМІ;
- 3) дослідити функційно-стилістичні параметри евфемізмів у мові вітчизняних ЗМІ;
- 4) обґрунтувати необхідність використання евфемізмів у вивченні лексики на уроках української мови;
- 5) розробити методику розвитку культури мовлення старшокласників через аналіз евфемізмів українськомовного медіапростору.

Об'єктом дослідження є лексичні та прагматичні особливості евфемізмів, використаних у текстах сучасних засобів масової інформації.

Предметом дослідження є вирази, дібрані із сучасних інтернет-видань і новин із Телеграм-каналів.

Джерельною базою роботи є дібрані із сучасних інтернет-видань та соціальної мережі Телеграм вирази. Сформована картотека містить понад 100 одиниць аналізу.

Основним **методом дослідження** був обраний описовий метод, який дозволив детально проаналізувати механізми утворення евфемізмів та їх вербалізацію на основі асоціацій. Додатково були використані порівняльний метод для виявлення диференціальних ознак евфемізмів, метод аналізу і синтезу для систематизації й узагальнення отриманих даних, а також функціональний метод для визначення ролі евфемізмів у медіакомунікації.

Науковою новизною дослідження є комплексний аналіз евфемізмів у сучасних ЗМІ, який охоплює як їхню структурно-семантичну будову, так і функційно-стилістичні особливості в українськомовному медіадискурсі. В роботі запропоновано інноваційну методику, спрямовану на підвищення рівня культури мовлення учнів старшої школи шляхом свідомого використання евфемізмів.

Дослідження має **теоретичне значення**, оскільки поглиблює розуміння поняття евфемізації та пропонує ефективні методики формування мовної компетентності здобувачів освіти. Дослідження встановлює міжпредметні зв'язки між лінгвістикою, комунікативною лінгвістикою та педагогікою, сприяючи комплексному аналізу мовних явищ і розробленні ефективних методик навчання.

Практичне значення роботи в тому, що матеріали дослідження стануть цінним доповненням до навчальних програм з української мови, сприяючи формуванню в учнів та учениць навичок аналізу текстів та свідомого використання евфемізмів у мовленні, розвитку комунікативно-стилістичних якостей мовлення.

Магістерська робота була **апробована** у публікації «Структурно-семантичні трансформації фразеологічних одиниць у функції евфемізмів (на

матеріалі вітчизняного медіапростору)», Міжнародна наукова конференція, 2024, а також у доповіді «Образотворчий потенціал евфемізмів в українськомовному медіапросторі» на регіональній науковій конференції (м. Кривий Ріг, 28 лютого 2024 р.).

Структура роботи. Магістерська робота містить вступ, три розділи з висновками до них, загальні висновки, список літератури (74 найменування). Загальний обсяг – 98 сторінок, обсяг основного тексту – 86 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ

1.1. Культура мовлення і якості мовлення

Культура мовлення – це дзеркало суспільства, що відображає його освіченість і культурний рівень. Вона охоплює правильне використання мови та збереження мовних традицій. Мова – це не лише засіб спілкування, а й важлива складова культури. Культура мовлення є показником того, наскільки в суспільстві цінні мовні надбання минулого. Оволодіння мовою та культурою нерозривно пов'язане з розвитком навичок правильного говоріння й письма, вмінням чітко виражати свою думку, активно використовувати мовні знання та грамотно ними користуватися.

Питання вироблення культури мовлення розглядали В. Александрова, О. Кучерук, М. Жовтобрюх, М. Пентилюк, О. Ткаченко, Н. Кривець та інші. З огляду на зміни, що відбуваються в умовах функціонування мови, постають питання про мову як засіб спілкування та важливість культури мовлення.

Термін «культура мови» розуміють як не тільки відповідність мовлення сучасним літературним стандартам. Висока культура мовлення відрізняється комунікативною завершеністю: точністю, логічністю, чистотою, виразністю, багатством і доречністю, як наголошує Н. Кривець [66, с. 11]. Культура мовлення передбачає використання мовних засобів, що є найкращими в певних комунікативних ситуаціях. Слово може як возвеличувати, так і принижувати, тому важливо, щоб воно завжди вживалося відповідно до вимог і в межах етичних норм.

За словами І. Решетарової, обговорення культури мови неможливо без розуміння самої культури. Культура – це історично зумовлений рівень розвитку суспільства й особистості, який проявляється у формах організації їхнього життя, діяльності та створенні матеріальних і духовних цінностей. Вона

відображає зміни, що відбуваються на різних історичних етапах, у конкретних суспільно-економічних системах і світогляді людей [11, с. 185].

Культура мовлення включає також грамотність, яка означає не тільки знання літературних норм, а й уміння розмежовувати сферу застосування мови. У сучасних дослідженнях культуру мовлення розглядають у трьох основних значеннях:

1. сукупність ознак і властивостей, що характеризують її комунікативну якість;
2. набір знань та вмінь, що застосовуються для легкого та ефективного спілкування;
3. лінгвістична дисципліна, яка вивчає культуру мовлення через систему її комунікативних властивостей.

Нині зниження рівня культури мовлення пов'язане з поширенням сленгу, жаргону й суржику, що заповнюють мову діалектизмами, тавтологіями, плеоназмами та іншими елементами, які знижують якість спілкування. Серед найпоширеніших помилок у вимові – неправильний наголос, як-от «рбблю» замість «роблю», «підемо» замість «підемо», а також вплив інших мов. Чистоту мови також порушують у використанні лексичних засобів, зокрема просторіч, канцеляризмів, професіоналізмів, а іноді й грубих слів.

Рівень культури мовлення, безумовно, безпосередньо залежить від загальної культури людини, тобто від соціально-комунікативних норм. Найпоширенішими помилками в мовленні є порушення логічної структури викладу, недостатність лексичного запасу і стилістичних прийомів, що проявляється в одноманітності виразів та обмеженості таких засобів, як епітети, метафори й порівняння. Найбільш поширені мовленнєві помилки охоплюють: порушення логіки викладу, обмежений запас лексики та стилістичних засобів, використання однотипних виразів. Усне мовлення в офіційних ситуаціях також потребує вдосконалення. Неграмотність у мові, труднощі в написанні простого тексту чи перекладі з української на інші мови та, навпаки, більше не сприймаються як серйозна проблема. За М. Філіпчуком, формування мовної

особистості – це результат взаємодії індивідуальних особливостей людини з особливостями мови та культури, якою вона володіє [67, с. 51]. Мовна особистість формується під впливом як індивідуальних рис людини, так і загальних закономірностей розвитку мови й культури.

Поширення білінгвізму пов'язане із явищем суржику, що негативно впливає на формування мовної особистості. Білінгвізм також символізує особливий стан суспільства, при якому факт функціонування та співвідношення двох мов визнається і сприймається як норма в межах однієї країни. Інколи білінгвізм виникає через етнічну неоднорідність суспільства, коли в одній країні використовують різні мови. В умовах сучасного світу білінгвізм став досить розширеним явищем. Масове використання білінгвізму часто призводить до появи суржику, що є порушенням мовних норм.

Уживання суржику в сучасному суспільстві є поширеною проблемою. Цей мовний гібрид позбавляє мову її багатства і виразності, збіднюючи лексику та граматику. Суржик проникає з розмовної мови в усі сфери суспільного життя, ЗМІ та літературу. В художніх творах його використовують і як стилістичний прийом, загалом, його поширення свідчить про низький рівень мовної культури. Слід ураховувати, що явище не лише спотворює мову, але й ускладнює міжкультурну комунікацію, унеможлиблює збереження національної ідентичності. У юридичному дискурсі часто зустрічаються мовні кальки з інших слов'янських мов, такі як «згідно діючого законодавства» замість «відповідно до чинного законодавства», або ж канцеляризми, наприклад, «у вигляді кари» замість більш лаконічного «карати». Це збіднює мову і ускладнює її сприйняття. Суржик позбавляє мову оригінальності та виразності. Він нівелює відмінності між мовами, робить мовлення одноманітним і бідним. Суржик поширюється з розмовної мови і проникає в усі сфери суспільного життя, включаючи засоби масової інформації та наукову літературу, що свідчить про низький рівень мовної культури. У творах українських письменників суржик можуть використовувати як художній засіб

для створення яскравих, колоритних образів і підкреслення соціальних контрастів.

Щоб подолати проблему суржику, держава повинна запровадити комплекс заходів, спрямованих на підвищення мовної культури населення. Як зазначає Г. Сагач, особливу увагу слід приділяти розвитку риторики, оскільки якість мовлення безпосередньо впливає на долю як окремої особистості, так і суспільства в цілому [53, с. 306]. Опанування стилістичними багатствами української мови – це не лише прерогатива інтелектуалів, а й обов'язок кожного громадянина. Адже вміння правильно і чисто говорити рідною мовою є не лише ознакою культури, а й інструментом для розвитку нації та зміцнення національної ідентичності. Кожен українець повинен усвідомити, що якісне мовлення – це не лише питання престижу, а й необхідна умова для успішної комунікації й саморозвитку. Опанування багатствами рідної мови – це інвестиція в майбутнє як окремої людини, так і нації. Для подолання проблеми суржику необхідна реформа освіти, спрямована на формування високої мовної культури учнів та учениць. Школа має не лише навчати грамотності, а й виховувати повагу до рідної мови та формувати бажання досконало нею володіти. Адже від рівня мовної культури залежить майбутнє держави. Як справедливо зауважив Сократ, «Заговори, щоб я тебе побачив». Справді, наша мова – це дзеркало нашої душі та невід'ємна частина нашої ідентичності. Уміння чітко, правильно й виразно висловлюватися – це не просто здібності, а ознака освіченої людини. Правильна, чітка, літературна мова – це не лише засіб спілкування, а й інструмент пізнання світу, формування світогляду та самовираження. Тому кожен з нас повинен прагнути досконало володіти рідною мовою, саме вона є запорукою збереження культурної спадщини. Сократів вислів підкреслює тісний зв'язок між мовою і мисленням. Розвиваючи свою мову, ми розвиваємо і свій розум, бо чітке формулювання думки – це перший крок до її розуміння. Тому опанування рідної мови – це не лише обов'язок, а й можливість задля особистісного зростання.

Збереження чистоти мови – це відповідальність як суспільства в цілому, так і кожної людини зокрема. Досконале володіння мовою – це не лише показник освіченості, а й ключ до успіху в багатьох сферах життя. У сучасному світі високих технологій володіння мовою залишається одним з найважливіших інструментів для досягнення успіху в будь-якій професії. Н. Кривець наголошує, що саме мова дозволяє нам переконувати, надихати інших і досягти поставлених цілей, через мову ми повністю розкриваємо свій потенціал, прагнемо професійних висот і формуємо власне «Я». Н. Кривець пропонує конкретні шляхи підвищення культури мовлення:

- постійно аналізувати своє мовлення;
- говорити повільно і чітко;
- звертатися до словників і підручників;
- вивчати твори класиків;
- читати вголос;
- вести щоденник та аналізувати цікаві вирази;
- самоконтроль мовлення;
- регулярне читання [66, с. 18].

Культура мовлення має свої складники: дикцію та правильну вимову, багатий словниковий запас без зайвих сленгових виразів, вміння будувати логічні речення, використовувати інтонацію для підкреслення важливих моментів, а також синхронізувати слова з жестами та мімікою. Головна мета – досягти максимальної ясності, виразності й ефективності спілкування.

Висока мовленнєва культура є необхідною для кожної освіченої людини. Вона впливає на те, як нас сприймає наше оточення, сприяє успіху в кар'єрі та особистому житті. Щоб володіти культурою мовлення, необхідно працювати над чистотою мови, її виразністю й доречністю. Це означає уникати вульгаризмів, говорити чітко та виразно, добирати слова, які точно передають думки.

1.2. Зв'язок засобів масової комунікації та мовної культури

Сучасне суспільство потребує компетентних користувачів мови. Публіцистичний стиль, як один із найпоширеніших стилів мовлення, забезпечує людей необхідною інформацією. Сучасна публіцистика відіграє ключову роль у формуванні мовної свідомості суспільства. Аналіз мовних особливостей публіцистичних текстів є актуальним завданням, оскільки саме цей стиль активно впливає на розвиток літературної мови, формування нового словника й комунікативних норм. Дослідження мовних особливостей публіцистичного стилю сприяє розумінню того, у який спосіб засоби масової інформації впливають на мову, які мовні норми вони популяризують, а які піддають критиці. Ці знання є необхідними для розроблення ефективних стратегій підвищення мовної культури населення.

Сучасні ЗМІ – це не тільки джерело новин, а й важливий інструмент мовної стандартизації. Як зазначає професор О. Пономарів, їхній вплив на формування культури мовлення суспільства є значним. Особливо це стосується професіоналів, чиє мовлення має бути зразком для наслідування [48, с. 179]. Відповідальність за дотримання комунікативно-стилістичних якостей – чистоти й багатства – української мови лежить не тільки на мовознавцях і вчителях, а й на представниках ЗМІ. Адже саме вони, через свої виступи, передачі та публікації, формують мовні зразки для мільйонів людей. Тому добірність мови, яку демонструють журналісти, диктори й інші медійники, є вкрай важливою. Дійсно, в сучасному інформаційному суспільстві, де мова є основним інструментом спілкування, важливо, щоб вона була не лише зрозумілою, а й довершеною, виразною й точною.

Як зазначають науковці, мова – це не просто сукупність слів, а цілісна система, яка змінюється під впливом різних факторів [41, с. 165]. Мова дозволяє нам не тільки спілкуватися, а й ідентифікувати себе як представників певної нації, культури. Мова – це не просто засіб спілкування, а й важливий

компонент національної ідентичності. Наша мова дозволяє нам зберігати і передавати наступним поколінням культурні цінності, знання та досвід. Саме через мову ми пізнаємо світ, формуємо світогляд і виражаємо себе як особистості. Високий рівень мовної культури свідчить про інтелектуальний розвиток особистості, її ерудицію та вміння виражати свої думки чітко і виважено.

Культура мовлення передбачає вміння вибрати правильні слова, будувати логічне речення, створювати образний вислів, постійну роботу над собою, прагнення досконалості. Вона формує в нас критичне мислення, допомагає краще розуміти інших людей і ефективніше взаємодіяти з ними, формує в нас чуття мови, допомагає досконало володіти мовним етикетом і знайомить з кращими зразками мовної поведінки. Завдяки культурі мовлення ми можемо не лише ефективно спілкуватися, а й розвивати своє мислення та творчі здібності. Дотримання мовних норм, визначених як зразок для суспільного спілкування, сприяє взаєморозумінню, повазі один до одного та згуртованості суспільства; проявляється у вмінні висловлюватися точно, ясно та виразно, обираючи відповідні стилістичні засоби для кожного конкретного випадку спілкування.

Засоби масової інформації завжди були потужним інструментом формування мовної культури. Вони не лише відображають сучасні мовні тенденції, але й активно впливають на них, популяризуючи певні мовні норми та стилі. Нині, в епоху глобалізації й розвитку цифрових технологій, цей вплив став ще більш масштабним і різноманітним. Це зумовлює швидкі зміни в мовленнєвій культурі, яка стає більш динамічною й різноманітною. Засоби масової інформації не лише відображають сучасні мовні тенденції, але й активно формують їх, впливаючи на мовлення великих аудиторій, сприяють поширенню мовних знань і підвищенню рівня мовної культури. Вони можуть провокувати мовні девіації та спрощувати мову.

Змінюються мовні норми, виникають нові слова та вирази, а традиційні мовні конструкції набувають нового значення. Ці зміни зумовлені розвитком технологій, глобалізацією та зміною соціальних умов. Нові технології

революціонізують нашу мову. Соціальні мережі, месенджери, інтернет-форуми створюють нові мовні практики та форми спілкування. Це зумовлює появу нових слів, емодзі, скорочень та інших мовних явищ, які впливають на традиційну мовну культуру. Мовна культура є відображенням суспільних процесів. Зміни в суспільстві, такі як соціальні рухи, політичні події, економічні кризи, неминуче впливають на мову. Нові соціальні реалії вимагають нових мовних засобів для їх опису та осмислення. Сучасна мовна медійна культура – це динамічний і багатогранний феномен. Спостерігається збереження традиційних мовних норм і цінностей, відбувається активний розвиток нових форм, які відповідають потребам сучасного суспільства. Цей процес супроводжується постійними дискусіями, що вважати відхиленням від норми. ЗМІ є своєрідним барометром суспільних змін. Швидкість і глибина трансформацій у суспільстві безпосередньо впливають на характер інформації, яку ми отримуємо через ЗМІ. Зміни в політичній, економічній та соціальній сферах викликають відповідні зміни у мові та стилістиці мас-медіа. Мова, яку ми використовуємо в засобах масової інформації, відображає нашу реальність. Коли суспільство зазнає змін, змінюється і мова, якою ми описуємо ці зміни. Нові поняття, ідеї та явища потребують нових мовних засобів для свого вираження. ЗМІ не тільки відображають культурні зміни, але й активно впливають на них. Вирази, які ми чуємо і читаємо в ЗМІ, формують нашу свідомість і впливають на наші погляди на світ. Шляхом вибору певних тем, акцентів і мовних засобів ЗМІ можуть формувати світогляд аудиторії та навіть маніпулювати нею, тому важливо вміти критично оцінювати інформацію, яку ми отримуємо.

Мова, яку використовують ЗМІ, – це не просто засіб передачі інформації, а й інструмент впливу. За допомогою підбору слів, виразів, образів і створення певних контекстів, ЗМІ можуть маніпулювати свідомістю людей, нав'язуючи їм певні ідеї та погляди. ЗМІ відіграють ключову роль у соціальних змінах. Поширюючи інформацію, ідеї та цінності, вони впливають на формування світогляду людей, сприяють зміні соціальних норм і установок. Однак, цей

вплив може бути як позитивним, так і негативним, залежно від цілей та інтересів тих, хто контролює ЗМІ. Сучасні ЗМІ з опертям на різноманітні мовні прийоми можуть створювати віртуальну реальність, відмінну від реального світу.

Медійні тексти є рушійною силою масової культури. Вони постійно формують і трансформують наші погляди, цінності та способи сприйняття світу через створення і поширення певних ідеологічних конструктів. Ці конструкти, багаторазово повторюючись у різних медіатекстах, стають частиною нашої повсякденності і впливають на нашу поведінку. Через особливий підбір слів, виразів та образів, ЗМІ створюють певну картину світу, яка може відрізнятись від об'єктивної дійсності. Постійне повторення цих мовних конструктів призводить до їх легалізації і сприйняття як норми. Нові технології відкривають нові можливості для створення, поширення медіатекстів, що може призвести до швидких змін у нашій свідомості. ЗМІ, використовуючи ці технології, можуть ефективніше маніпулювати громадською думкою. Цей процес відбувається постійно і непомітно для більшості людей.

Зміни в мові відображають зміни в суспільстві. Поширення нових технологій, глобалізація та інші соціальні процеси призводять до появи нових соціальних груп із різними мовними нормами. ЗМІ впливають на ці норми, популяризуючи певні мовні зразки і дискредитуючи інші. Масова культура – це постійний діалог між традицією і новацією. У прагненні зберегти культурну спадщину і традиційні цінності ми постійно стикаємося з новими викликами і потребами, що вимагають від нас адаптації до нових умов. Цей діалог відображається у мові, яку ми використовуємо, і в тому, як ми сприймаємо світ. Мова, яку ми використовуємо, постійно змінюється під впливом масової культури. Класична літературна мова поступово поступається місцем більш розмовному, неформальному стилю. Цей процес супроводжується появою нових слів, виразів та мовних конструкцій, які почасти запозичуються з молодіжного сленгу, інтернет-сленгу та інших джерел. Сучасна масова

культура перебуває у стані постійного конфлікту між традиційними цінностями й новими, що виникають у медіапросторі:

- спостерігаємо спроби зберегти класичну літературну мову та традиційні уявлення про реальність,
- масова культура постійно генерує нові, часто спрощені й емоційно насичені мовні конструкції, які швидко поширюються в суспільстві.

Невиправдане використання розмовних і жаргонних слів у ЗМІ може свідчити про низький рівень мовної культури. Такий підхід не лише спотворює мову, але й демонструє неповагу до аудиторії. Розмивання стильових меж може призвести до втрати чіткості і зрозумілості висловлювань. Вибір мовних засобів безпосередньо впливає на імідж ЗМІ. Надмірне використання розмовних і жаргонних слів може створити враження несерйозності та непрофесіоналізму. Однак, дотримання норм літературної мови свідчить про повагу до аудиторії та високий рівень професіоналізму, тому сучасні ЗМІ стоять перед дилемою: як зробити мову цікавою й доступною для широкої аудиторії, не втрачаючи при цьому високих стандартів. ЗМІ прагнуть досягти балансу між доступністю для широкої аудиторії та збереженням високих літературних стандартів. Використання розмовної лексики та стійких висловів робить текст більш живим і зрозумілим. Евфемізми часто використовуються в ЗМІ для приховування неприємної або негативної інформації. Замінюючи прямі назви більш м'якими та евфемістичними виразами, автори можуть маніпулювати сприйняттям читачів і створювати потрібний їм образ події. Демократизація мови сприяє більшій відкритості і доступності інформації, також вона може призвести до спрощення мови і втрати її витонченості, а надмірне використання евфемізмів і маніпулятивних прийомів – до втрати довіри аудиторії.

Отже, мова ЗМІ, як і будь-яка жива мова, постійно розвивається та збагачується новими словами і виразами. Це цілком природний процес, те, що сприймається як відхилення від норми, насправді, є проявом мовної варіативності, яка є невід'ємною частиною літературної мови. Мовні зміни в

ЗМІ – це дзеркало змін, що відбуваються в суспільстві. Нові слова, фразеологізми та граматичні конструкції відображають нові реалії, ідеї та цінності. Тому варіативність мови ЗМІ – це цілком зрозуміле соціальне явище. Те, що вважалося нормою вчора, сьогодні може сприйматися як застаріле або навіть неправильне. Варіативність мови – це природний процес, який сприяє її розвитку і збагаченню, і ЗМІ впливають на ці процеси, вводячи в мову нові слова і вирази, а також популяризуючи певні мовні норми.

1.3. Провідні чинники реалізації мовленнєвої культури в процесі вивчення поняття *евфемізація* в старшій школі

Формування мовної особистості – одне з ключових завдань сучасної української школи. Нові освітні стандарти спрямовані на розвиток в учнів та учениць мовних навичок, прищеплення почуття любові до рідної мови та відповідальності за її збереження. Адже рівень володіння українською мовою є одним з показників культурного розвитку нації. Сучасна українська школа активно оновлюється, зокрема, змінюються підходи до вивчення рідної мови. Реформи в українській освіті, зумовлені сучасними викликами, торкнулися й вивчення української мови. Нові державні документи, такі як Закон України «Про освіту» та Національна доктрина розвитку освіти, підкреслюють важливість формування мовної особистості. Сучасна школа має готувати учнів та учениць, які не лише вільно володіють мовою, але й розуміють її роль у розвитку нації. Саме тому у 2020 році було впроваджено Державний стандарт базової середньої освіти [17]. Вказаний документ підкреслює важливість вільного володіння українською мовою. Учні мають не лише знати правила, а й уміти критично мислити та використовувати мову для досягнення своїх цілей. Згідно з Державним стандартом 2020 року, вивчення української мови спрямоване на формування у здобувачів освіти набору комунікативних компетентностей. Вчителю слід будувати свою роботу так, щоб навчити учнів і учениць ефективно спілкуватися в подальшому житті. Здобувачі освіти повинні

вміти використовувати мову для вирішення реальних життєвих завдань: спілкуватися з друзями, родиною, колегами, вміти дискутувати, писати різноманітні тексти, а також використовувати мову для саморозвитку та самореалізації. Державний стандарт 2020 року визначає спектр універсальних умінь, необхідних для успішного навчання та життя в суспільстві. Серед них особливо важливими є вміння аналізувати інформацію, формувати власну думку та аргументувати її. Ці компетентності є наскрізними для всіх навчальних предметів, проте саме у мовно-літературній галузі вони розвиваються найбільш повною мірою. Нові освітні стандарти ставлять перед вчителем-філологом амбітні завдання. В навчальній програмі (10-11 клас) [64] зазначено, що навчальний предмет «Українська мова» вивчається з урахуванням таких змістових ліній, як лінгвістична, мовленнєва, мовна, соціокультурна, діяльнісна. Крім традиційного викладання граматики та літератури, він має сформувати в учнів такі ключові компетентності, як критичне мислення, вміння працювати з інформацією та ефективно спілкуватися.

Головна мета, яку переслідує вчитель при вивченні навчального предмета, полягає в підготовці фахівця, який не лише знає теорію, а й вміє застосовувати її на практиці. Програма складається з кількох взаємопов'язаних ліній. Лінгвістична лінія забезпечує теоретичну базу, знайомить з науковими дослідженнями мови, мовна лінія формує глибокі теоретичні знання, а мовленнєва лінія розвиває практичні комунікативні навички, розглядає особливості вживання в мові її одиниць.

Робота над евфемізмами є важливою складовою мовленнєвої лінії. Учні та учениці поступово опановують це поняття, починаючи з розпізнавання евфемізмів у різних текстах і закінчуючи їх свідомим використанням у власному мовленні. Учні поступово навчаються розпізнавати евфемізми в різних видах мовлення, аналізувати їх функції та використовувати у власних висловлюваннях. Такий підхід сприяє формуванню високого рівня мовної компетентності. Учні та учениці вчать розпізнавати маніпулятивні прийоми,

які часто ховаються за евфемізмами, і формувати власну думку щодо мовних явищ. Слід зазначити, що навчання читання є підготовкою учнів до реального життя, де вміння ефективно спілкуватися є життєво необхідним. Тому важливим є використання текстів із різноманітними мовними засобами, зокрема евфемізмами. Потрібно навчати учнів та учениць вдумливо читати, розуміти зміст текстів і використовувати евфемізми в мовленні. Розвиток цих навичок є основою для успішного й ефективного використання мовних засобів.

На уроках мови в старшій школі забезпечено розвиток навичок діалогічного мовлення. Здобувачі освіти вчаться вести культурну бесіду, використовуючи евфемізми. Для цього використовуються різноманітні завдання та матеріали, які допомагають учням та ученицям самостійно формувати власні висловлювання. Використання евфемізмів допомагає старшокласникам збагатити свою мову, зробити її більш вишуканою та доречною в різних комунікативних ситуаціях. Різноманітні завдання та матеріали, що пропонуються вчителем, сприяють формуванню творчого підходу до розвитку навичок діалогічного мовлення.

Для ефективного спілкування з використанням евфемізмів необхідно володіти логічним мисленням, уміти виразно формулювати свої думки. Дотримання літературних норм і уникання мовних помилок є запорукою успішної комунікації. Формування культури мовлення з використанням евфемізмів передбачає розвиток таких умінь:

- логічно вибудовувати свої думки,
- обирати доречні мовні засоби,
- створювати різноманітні за стилем висловлювання,
- дотримуватися літературних норм,
- уникати мовних помилок.

Багатство мови, виразність і чистота є невід'ємними складовими культури спілкування. Низький рівень культури мовлення сучасної молоді пов'язаний з недостатнім володінням евфемізмами та невмінням здійснювати професійну

комунікацію. Щоб це виправити, необхідно розвивати навички аналізу мовлення, збагачувати словниковий запас, а також формувати стійке бажання дотримуватися норм української мови. Також причинами низького рівня культури мовлення молоді є недостатня практика в публічних виступах, дискусіях і професійному спілкуванні. Для покращення ситуації необхідно систематично працювати над розвитком мовленнєвих навичок, зокрема, вчитися аналізувати власне мовлення, збагачувати словниковий запас, користуватися різноманітними словниками. Для того, щоб успішно спілкуватись в професійному середовищі, молоді необхідно опанувати мистецтво використання евфемізмів. Регулярний аналіз власного мовлення та прагнення досконало володіти українською мовою допоможуть досягти бажаного результату.

Для підвищення рівня культури мовлення важливо постійно вдосконалювати свої знання: вивчати правила правопису, читати фахову літературу, запам'ятовувати цікаві вирази, тренуватися у написанні різних текстів та виразному читанні. Окрім того, слід необхідно регулярно звертатися до довідників, учити напам'ять вислови майстрів слова, оволодівати різними жанрами письма та практикуватися у публічних виступах.

Культура мовлення не є статичною категорією, вона потребує постійного розвитку та вдосконалення. Для досягнення високого рівня мовленнєвої компетентності необхідно регулярно працювати над собою: читати фахову літературу, відвідувати тренінги, брати участь у дискусіях, аналізувати власні виступи та отримувати зворотний зв'язок від колег. Важливо також стежити за змінами в мові й адаптувати своє мовлення до нових викликів. У сучасному глобалізованому світі все частіше виникає необхідність спілкування з представниками різних культур. Тому для успішної професійної діяльності важливо володіти навичками міжкультурної комунікації. Це передбачає знання особливостей різних культур, вміння адаптувати своє мовлення до різних культурних контекстів, а також проявляти толерантність та повагу до інших культурних цінностей. Ефективне професійне спілкування вимагає не лише

знання мовних норм, а й високого рівня взаємодії із співрозмовником. Фахівець повинен вміти створювати атмосферу довіри, підтримувати конструктивний діалог навіть у складних ситуаціях, а також виявляти емпатію та розуміння потреб інших людей. Для успішної професійної діяльності сучасного фахівця необхідне глибоке розуміння та вміння застосовувати широкий спектр комунікативних навичок. Окрім досконалого володіння літературною мовою, фахівець повинен демонструвати здатність адаптувати своє мовлення до різних ситуацій, аудиторій та цілей спілкування. Це передбачає не лише знання та використання відповідної термінології, а й вміння будувати логічні аргументи, лаконічно та зрозуміло висловлюватись, а також ефективно слухати та розуміти співрозмовника. Важливу роль відіграє також здатність створювати позитивний імідж та будувати міцні професійні відносини.

Культура мовлення – це невід’ємна складова освіченої людини. Щоб її розвивати, необхідно постійно працювати над своєю мовою: уникати помилок, збагачувати словниковий запас, вчитися розуміти співрозмовника та обирати правильні слова. Для ефективного навчання важливо використовувати різноманітні методи, які враховують індивідуальні особливості учнів та учениць, розвивають їхні комунікативні навички. Формування культури мовлення – це комплексний процес, що включає в себе розвиток мислення, ознайомлення з нормами літературної мови, вміння вибирати адекватні мовні засоби в різних комунікативних ситуаціях. Для досягнення успіху необхідно створювати таке навчальне середовище, яке б стимулювало активну мовленнєву діяльність учнів, розвивало їхні творчі здібності та формувало вміння висловлюватися чітко, логічно та виразно. Культура мовлення формується через практику. Важливо не лише вивчати теоретичні основи мови, а й постійно застосовувати отримані знання на практиці. Різноманітні вправи, дискусії, проекти, а також спостереження за мовою оточуючих людей допомагають учням розвивати мовленнєві навички та впевненість у своїх силах.

Висновки до першого розділу

Висока культура мовлення є ознакою професіонала, передбачає не лише дотримання норм літературної мови, а й здатність ефективно спілкуватися, враховуючи особливості аудиторії та ситуації. В умовах динамічного розвитку суспільства й активного впливу ЗМІ на мову, особливо важливо формувати у суспільстві високі стандарти мовної культури. ЗМІ впливають на розвиток мовної культури суспільства. Водночас спостерігаємо тенденцію до спрощення мови та використання ненормативної лексики, що негативно впливає на культуру мовлення і вимагає посилення контролю за якістю мовлення в медіапросторі. Культура мовлення тісно пов'язана з розвитком мислення. Чітко і логічно викладені думки свідчать про високий рівень інтелектуального розвитку людини. Тому в процесі роботи над культурою мовлення слід формувати такі навички, як уміння виділяти головне, порівнювати, класифікувати, формулювати висновки на основі отриманої інформації, оперувати поняттями й уявленнями. Здобувачі освіти демонструють свої особливості у сприйнятті інформації, мають індивідуальний поступ у навчанні. Тому важливо створювати таке освітнє середовище, де кожен зможе розвиватися у своєму темпі та за напрямками своїх інтересів. Культура мовлення не розвивається ізольовано, відповідно, високий рівень знань із різних предметів сприяє поглибленню розуміння мовних явищ і поглибленню словникового запасу. Мовленнєва лінія відіграє вагомую роль у сучасному навчальному процесі. Вона впливає не лише на формування мовних компетенцій, але й на розвиток загальних навчальних умінь, таких як аналіз, синтез, узагальнення та критичне мислення. Завдяки мовленнєвій діяльності учні та учениці вчаться працювати з інформацією, досконало володіти літературною мовою, демонструвати здатність адаптувати своє мовлення до різних ситуацій, аудиторій та цілей спілкування.

РОЗДІЛ 2

ПРОЦЕСИ ЕВФЕМІЗАЦІЇ В ЗАСОБАХ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ Й ОСНОВНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ЕВФЕМІЗМІВ У СТАРШІЙ ШКОЛІ

2.1. Поняття евфемізму та його статус у системі номінативних одиниць

Історично мова завжди була важливим інструментом спілкування. Сьогодні мова відіграє ключову роль у створенні й підтримці соціальних зв'язків. Вона дозволяє встановлювати контакти, будувати довіру, вирішувати конфлікти та створювати міцні спільноти. Міцні і глибокі знання з мови є інструментом, що дозволяє реалізувати власні задуми, будувати успішну кар'єру та займати активну життєву позицію.

Сучасні ЗМІ перетворилися з простих джерел інформації на потужний інструмент формування громадської думки та соціального контролю. Вони впливають на поведінку, сприяючи толерантності та уникненню конфліктів, але водночас можуть маніпулювати інформацією. ЗМІ створюють навколо нас інформаційний бульбашковий ефект. Це може позитивно впливати на взаєморозуміння, але може призвести і до поляризації суспільства та поширення фейкових новин. Сучасні медіа часто намагаються подати інформацію так, щоб вона була вигідна певним групам інтересів, що підриває довіру до ЗМІ. Нівелювання ідеологічних фільтрів і свобода слова дали ЗМІ безпрецедентні можливості впливати на суспільну думку. «Задекларована» свобода потребує відповідального підходу. ЗМІ повинні дотримуватися етичних стандартів і надавати аудиторії об'єктивну та достовірну інформацію.

Аналіз медійних текстів свідчить про зростання використання евфемізмів, які слугують для нейтралізації негативних коннотацій. Згідно з поглядами Т. Світличної, евфемізми є соціально маркованими мовними одиницями, що відображають психологічний стан мовця [57, с. 279]. Актуальність цієї теми зумовила активізацію наукових досліджень, спрямованих на вивчення причин, функцій та механізмів утворення евфемізмів у сучасній мові. Сучасна медійна

мова все більше орієнтована на використання евфемізмів. Ця тенденція пов'язана з прагненням пом'якшити негативну інформацію та врахувати психологічний стан аудиторії. Дослідження евфемізмів є актуальним, оскільки вони дозволяють глибше зрозуміти сучасні мовні процеси та механізми мовної маніпуляції.

Одним із поширених підходів є трактування евфемізмів як різновиду стилістичних засобів, зокрема тропів. Так, А. Попова стверджує, що використання евфемізмів дозволяє надати мовленню витонченості та естетичної привабливості [49, с. 12]. Незважаючи на численні дослідження, точне визначення поняття «евфемізм» залишається дискусійним. Одним із найпоширеніших підходів є трактування евфемізмів як стилістичного засобу, який дозволяє замінити прямі та грубі вирази на більш м'які та привабливі.

За визначенням О. Селіванової, евфемізм є стилістичною фігурою, що полягає в умисному використанні описових назв замість прямих, часто табуйованих слів. Така заміна мотивована різноманітними чинниками, включаючи соціальні норми, культурні традиції та етичні міркування. Відповідно, евфемізми виконують функцію пом'якшення мовлення та адаптації його до конкретного соціокультурного контексту. Заміна прямих назв на евфемістичні сприяє створенню образних та виразних висловлювань [58, с. 135].

На думку К. Кантура, евфемізми є нейтральними словами або фразами, які слугують заміною для виразів, що можуть бути сприйняті як невічливі або образливі [24, с. 153]. Ю. Полтавець додає, що використання евфемізмів часто пов'язане з почуттям сорому, яке виникає при назві певних тем. Використання евфемізмів пов'язане з бажанням зберегти позитивний настрій спілкування й уникнути конфліктних ситуацій [47, с. 228].

Основна функція евфемізмів, за визначенням О. Тараненко, полягає в уникненні грубих виразів [61, с. 140]. Однак сучасні дослідження показують, що евфемізми виконують більш широке коло функцій, зокрема, дозволяють уникати не лише грубих, а й будь-яких інших небажаних слів та явищ.

Евфемізми розглядаються як засіб заміни будь-яких слів і виразів, які з якихось причин вважають небажаними, включаючи не лише грубі, а і просто неприємні для сприйняття.

За визначенням К. Кантура, евфемізми – це синонімічні заміни, які використовуються для приховування певних значень слів. Лексикографічні джерела також підкреслюють, що евфемізми слугують для заміни непристойних або заборонених виразів [23, с. 211].

Дослідження Л. Небелюк свідчать про те, що функції евфемізмів досить різноманітні. Окрім соціальної функції, евфемізми можуть виконувати й інші: використовуватися задля створення позитивного іміджу, маніпуляції свідомістю, прояву почуттів та емоцій, які важко висловити прямими словами. Дослідниця, розглядає евфемізми як важливий соціальний інструмент, що дозволяє уникати неприємних або табуйованих тем [43, с. 167]. Вони стверджують, що евфемізми слугують своєрідним буфером у спілкуванні, захищаючи репутацію як мовця, так і співрозмовника. О. Вострецова доповнює цю думку, підкреслюючи, що евфемізми можуть використовуватися для створення більш приємної атмосфери у спілкуванні, задля того, щоб запобігти прямого зіткнення з неприємною реальністю [11, с. 186].

Згідно з визначенням В. Великороди, евфемізми – це одиниці мови, що виконують заміну прямих найменувань із метою уникнення негативних соціальних чи психологічних наслідків. Сучасні дослідження, зокрема роботи В. Великороди, розширюють власне розуміння евфемізмів. Евфемізми, особливо в сферах реклами, політики та медицини, часто використовуються не лише для заміни грубих слів, а й задля створення позитивного іміджу, маніпуляції свідомістю й пом'якшення негативних асоціацій [9, с. 45].

Систематизувавши різноманітні визначення евфемізму, можна зробити висновок, що поняття субституції є центральним для розуміння цього явища, сучасні дослідження, зокрема роботи В. Великороди, розширюють уявлення про евфемізми. Авторка зазначає, що евфемізми, окрім заміщення слів, виконують функції соціальної адаптації, маніпуляції свідомістю та формування

ідеології. Евфемізм перетворюється із стилістичного засобу на потужний інструмент соціальної взаємодії [9, с. 51]. У мові функціонують два основних типи евфемізмів: *стійкі*, які закріпилися в мовній свідомості, та *контекстуальні*, що виникають у конкретних ситуаціях. Сстійкі евфемізми зазвичай пов'язані з темами, які вважають табуйованими в суспільстві, такими як смерть, хвороби, фізіологічні процеси тощо. Контекстуальні евфемізми, з іншого боку, можуть виникати спонтанно і часто слугують для створення більш приємного або нейтрального враження. Водночас евфемізми також можуть виконувати інші функції: створення дистанції, вираження делікатності або маніпуляція сприйняттям.

А. Галайчук вважає, що табу спочатку виникло як релігійний інститут, що регулював соціальну поведінку. Однак із часом табу стало соціальним конструктом. Евфемізми ж, у свою чергу, є мовним інструментом, який дозволяє обходити табу й підтримувати соціальну гармонію. А. Галайчук розрізняє два основних значення терміна «табу». Історично табу пов'язували з релігійними заборонами, які мали на меті уникнення негативних наслідків. Сучасне розуміння табу охоплює ширший спектр явищ і пов'язане з культурними нормами й соціальними заборонами. Евфемізми, як мовні засоби, слугують для заміщення табуйованих слів і виразів, дозволяючи обговорювати делікатні теми без порушення соціальних норм. Саме задля уникнення прямого називання табуйованих понять і використовуються евфемізми [12, с. 23]. О. Вострецова підкреслює взаємозв'язок між мовними заборонами й евфемізмами. За її спостереженнями, коли суспільство забороняє певні слова або вирази, на їхнє місце приходять інші, більш прийнятні [11, с. 185]. Цей процес обумовлений соціальними чинниками, такими як прагнення до соціальної гармонії й уникнення негативних емоцій. Евфемізми є результатом цього процесу і відображають динаміку мовних змін. Табу і евфемія тісно пов'язані, але вони не є синонімами: табу – це заборона, а евфемія – це мовний засіб, який виникає в результаті цієї заборони. Евфемізми, як результат таких змін, відображають соціальні й культурні процеси [11, с. 186]. Важливо

розуміти, що евфемія є не просто заміною слова, а складним процесом, обумовлений соціальними, психологічними й культурними чинниками. Табу і евфемії не є тотожними: евфемія є наслідком табу, а не його синонімом.

Вивчаючи поняття евфемії, дослідниця О. Саприкіна висловлює несподівану думку про те, що не розроблено чіткі критерії для визначення евфемізмів, і це створює певні труднощі для лінгвістичних досліджень. Ми розуміємо, що евфемізми зазвичай замінюють табуйовані слова або вирази, на практиці часто буває складно провести чітку межу між евфемізмом і нейтральним словом. Це призводить до того, що значна частина лексики, яка потенційно може бути віднесена до цієї категорії, залишається поза межами наукового аналізу [55, с. 49]. Дослідниця виокремлює кілька обов'язкових ознак евфемізмів:

- це, по-перше, їхня здатність позначати щось небажане або негативне, але при цьому робити це більш м'яко;
- по-друге, евфемізми часто мають нечітке значення, що дозволяє уникати прямого і негативного вираження;
- по-третє, вони покращують сприйняття того, про що йдеться, надаючи змісту більш позитивного відтінку;
- і, нарешті, формально евфемізми допомагають адресату зрозуміти, про який саме предмет або явище йдеться [55, с. 50].

Дослідниця також виокремлює як важливий аспект ознаки евфемізмів, такі як-от: специфічні афікси й непряма номінація. Однак вона зазначає, що не всі евфемізми відповідають цій схемі. Наприклад, прямі найменування – загальнономовні слова, іншомовні терміни – можуть також виконувати функцію евфемізмів. Важливо розуміти, що евфемізм – це явище, яке сильно залежить від контексту. Тобто, одне й те саме слово в різних ситуаціях може виступати як пряме найменування, а в інших – як евфемізм. Це свідчить про те, що евфемізм – це явище контекстуальне, тобто значення слова може змінюватися залежно від ситуації спілкування. Відповідно, дослідниця наголошує на

контекстуальній залежності евфемізмів [55, с. 51]. О. Саприкіна підкреслює, що для точного виокремлення евфемізмів необхідно чітко визначити їхні критерії. На її думку, евфемізм – це слово або вираз, який позначає делікатні теми (смерть, злочини тощо), звучить м'якше за прямі аналоги і, найголовніше, оцінюється дослідником як такий. Тобто, однозначних і об'єктивних критеріїв для класифікації слова як евфемізму не існує. Однак, дослідниця зазначає, що остаточне рішення про те, є слово евфемізмом чи ні, залишається за дослідником. Це пов'язано з відсутністю чітких і універсальних критеріїв, які б дозволяли однозначно віднести поняття до категорії евфемізмів [55, с. 53]. Р. Вишнівський звертає увагу на те, що класифікація слів як евфемізмів є досить суб'єктивною. Те, що одні люди вважають евфемізмом, інші можуть розглядати як дисфемізм. Це пояснюємо тим, що сприйняття мови є індивідуальним, відповідно, на цей процес впливають особисті цінності й контекст спілкування. Дослідник також підкреслює те, що визначити, що є евфемізмом, а що ні, надзвичайно складно. Це пов'язано з тим, що для цього потрібно не лише глибоке знання мови, а й здатність розуміти прихований зміст слів у конкретному культурному контексті. Оскільки поняття евфемізму є досить розпливчатим, охоплює різні сфери і знаходяться на перетині семантики, риторики й лексикології, їхнє дослідження є міждисциплінарним і не має однозначних відповідей. Дослідник вважає, що відсутність чітких критеріїв для визначення евфемізмів обумовлена їхньою складністю та багатогранністю. [10, с. 96].

Евфемізми часто використовуються як ефективний засіб уникнення конфліктів у спілкуванні. Замінюючи прямі та часто неприємні назви на більш м'які й евфемістичні, ми маємо змогу пом'якшити висловлювання та уникнути непорозумінь. Висновковуємо, що евфемізми виконують важливу функцію нейтралізації негативних коннотацій і створюють більш приємне комунікативне середовище. Ця особливість робить їх незамінними в ситуаціях, коли пряме називання чогось може викликати негативні реакції. Завдяки евфемізмам ми можемо делікатно обходити гострі теми й пом'якшувати неприємні факти.

Т. Світлична стверджує, що евфемізми відіграють ключову роль у вдалому спілкуванні, допомагаючи уникати конфліктів [57, с. 279]. Водночас, дослідниця зазначає, що кількість евфемізмів у мові може слугувати показником культурного розвитку суспільства. Тобто, евфемізація не лише забезпечує ефективну комунікацію, але й відображає культурні особливості народу, кількість евфемізмів у мові може відображати рівень цивілізованості суспільства, демонструючи його здатність до делікатного спілкування й поваги до інших [57, с. 280]. Для того, щоб більш детально розглянути, що таке евфемізм, необхідно дослідити його функції в мові. Дослідники виділяють широкий спектр таких функцій, які залежать від контексту використання та мети мовця. Наприклад, О. Тараненко пропонує класифікацію, що охоплює магічну (пов'язану з вірою в магічну силу слова), маскувальну (використання евфемізмів для приховування інформації), іронічну, ідеологічну та пом'якшувальну (використання евфемізмів для пом'якшення негативних висловлювань) функції [61, с. 140]. На думку дослідниці, використання евфемізмів в мовленні не є випадковим. Воно обумовлене прагненням мовця досягти певних комунікативних цілей. Часто евфемізми використовуються для того, щоб продемонструвати повагу до інших людей та дотримуватися норм політичної коректності, що передбачає вияв поваги та толерантності у мовленні. Тому евфемізми – досить важливі при створенні сприятливого комунікативного середовища [61, с. 141]. О. Селіванова відзначає, що евфемізми виникають у мові з практичних міркувань. Зокрема, їх використовують для того, щоб виявити увічливість, приховати неприємні речі або вплинути на широку аудиторію. Наприклад, у політиці евфемізми часто використовують для створення позитивного іміджу, а в кримінальних колах – для приховування незаконної діяльності. Поява евфемізмів у мові зумовлена прагненням людей досягти певних комунікативних цілей. Евфемізми можуть використовуватися для:

- оцінки рівня культури мовлення (заміни грубих або образливих виразів на більш м'які);

- маскуваннтя (приховування неприємних або заборонених тем, таких як смерть або хвороба);
- прихованої сугестії (упливу на думку широкої аудиторії, наприклад, у політиці);
- створення секретного коду (у вузьких соціальних групах або в певних сферах діяльності, таких як військова справа) [58, с. 315].

В. Великорода розглядає евфемізми з точки зору їх впливу на комунікативний процес і виділяє широкий спектр їх функцій: від вуалювання неприємної інформації до створення умов для спільної діяльності й маніпуляції свідомістю співрозмовника. Дослідниця виокремлює основні особливості евфемізмів:

1. приховування неприємної або небажаної інформації;
2. сприяння взаєморозумінню між співрозмовниками;
3. запобігання забороненим темам;
4. вплив на думку співрозмовника;
5. подання інформації в більш позитивному світлі;
6. створення особливого, впізнаваного коду для спілкування в певних групах;
7. спотворення інформації [9, с. 49].

Х. Пайонкевич звертає увагу на маніпулятивний потенціал евфемізмів. Вона зазначає, що, приховуючи негативні аспекти дійсності, евфемізми створюють спотворене уявлення про ситуацію. Це відбувається через те, що людина часто не в змозі критично оцінити інформацію, подану за допомогою евфемізмів, особливо в умовах інформаційного перевантаження [46, с. 207].

О. Яшенкова також розглядає евфемізми як інструмент соціальної взаємодії. Вона виокремлює такі групи евфемізмів:

- слугують для пом'якшення негативних висловлювань та уникнення образ;

- використовуються для приховування інформації або спотворення дійсності;
- слугують для мотивації та піднесення духу;
- спрямовані на критику та викриття;
- сприяють створенню спільноти й ідентифікації з групою;
- використовуються для розваги та створення нестандартних висловлювань.

Дослідниця зазначає, що евфемізми здатні об'єднувати, це виявляється у їх можливості сприяти соціальній інтеграції. Пов'язані з соціальними діалектами, такі як сленг та жаргон, евфемізми слугують показниками групової ідентичності. Евфемізми, що використовуються для розваг, в свою чергу, демонструють творчий потенціал мови та використовуються задля встановлення неформальних соціальних зв'язків [74, с. 72].

На думку, А. Галайчук, основна функція евфемізмів полягає в уникненні прямого називання неприйнятних в соціумі понять. Дослідниця виокремлює такі засоби створення евфемізмів: використання слів з розмитим значенням, загальних понять, вказівних слів, запозичень, скорочень та неповних дієслів [12, с. 23]. Дослідниця вважає, що люди часто використовують евфемізми, щоб приховати неприємні або негарні речі. Для цього вони замінюють прямі слова на більш м'які та невизначені, наприклад, використовують загальні поняття замість конкретних або скорочують слова. Вибір евфемізму є свідомою стратегією, спрямованою на створення позитивного іміджу мовця та підтримання гармонійних між особистих стосунків зі співрозмовником. А. Галайчук стверджує, що одним із головних завдань евфемізмів є мінімізація комунікативних конфліктів. Використання евфемізмів із різними відтінками значень відповідає постулату мовної ввічливості, оскільки дозволяє уникнути потенційного дискомфорту співрозмовника [12, с. 23]. Іншою метою використання евфемізмів є приховування неприємної правди. Використання евфемізмів відображає певні соціальні проблеми, такі як страх перед правдою і

прагнення до ідеалізації дійсності. Евфемізми використовують для створення позитивного іміджу певних явищ або процесів шляхом заміни нейтральних або негативних термінів на більш евфемістичні. Замість того, щоб називати речі своїми іменами, ми часто використовуємо більш приємні слова. Наступне призначення евфемізмів полягає в кодуванні інформації, що робить її доступною лише для певної групи людей. Це дозволяє обговорювати делікатні або табуйовані теми, не привертаючи зайвої уваги. Такий прийом дозволяє обговорювати соціальні та моральні табу. Використання евфемізмів створює своєрідний замаскований текст, який об'єднує певну соціальну групу. Наприклад, замість слова «повія» можна сказати «дівчина без комплексів», щоб зрозуміли лише ті, хто знає про що йдеться. Евфемізми – це важливе джерело нових слів у мові. Вони часто є синонімами до інших слів, але мають додаткові значення або відтінки. Важливо відрізнити евфемізми від інших літературних прийомів, таких як метафори, адже вони виконують різні функції. Евфемізми і тропи (наприклад, метафори) можуть видаватися схожими, оскільки обидва використовують непрямі способи вираження, їхня головна відмінність полягає у меті. Якщо тропи допомагають нам бачити світ яскравіше, образніше, то евфемізми, навпаки, прагнуть приховати неприємні речі, замінивши їх більш м'якими виразами. Л. Мосієвич підкреслює, що, незважаючи на спільну основу з тропами, евфемізми мають відмінну функцію. Тропи слугують для створення образів та порівнянь, евфемізми мають соціокультурну роль, маскуючи неприємні аспекти дійсності [40, с. 101]. Схожої думки дотримується також Ю. Полтавець, яка виокремлює функціональну відмінність між евфемізмами та тропами. Тропи, як засіб образного відображення дійсності, націлені на естетичну функцію мови, а евфемізми виконують соціокультурну роль, забезпечуючи комфортність комунікації та дотримання етичних норм [47, с. 228]. Евфемізми мають чітко визначену мету – замінити табуйовані або неприємні поняття. Також на перетині евфемізмів і тропів можуть існувати спільні зони, але евфемістична функція є лише однією з багатьох функцій тропів. Основною відмінністю є те, що евфемізми завжди спрямовані на заміну

табуйованих понять, тоді як тропи можуть виконувати різноманітні комунікативні завдання.

Л. Мосієвич також зазначає, що евфемізми мають складну структуру і можуть розглядатися як стилістичні фігури, зокрема, як різновид перифрази. Вони часто перетинаються з іншими тропами, такими як метафора чи метонімія, що дозволяє їм виконувати більш широкий спектр функцій. Вона зазначає, що в минулому евфемізми часто використовувалися як особливий вид метафор, наприклад, для опису смерті [40, с. 100].

О. Яшенкова досліджуючи, як метафори допомагають створювати нові евфемізми, виявила, що метафоричні евфемізми доцільно розподілити на такі групи:

1. ті, що базуються на фізичних властивостях (наприклад, матеріал або функція),
2. ті, що виражають наше ставлення до того, про що ми говоримо,
3. ті, значення яких залежить від ситуації. Останні найскладніші для розуміння, оскільки в них важливіші емоції, ніж логіка. Контекстуально залежні метафоричні евфемізми, на думку дослідниці, є найбільш цікавим об'єктом дослідження, оскільки їхнє значення визначається не стільки лінгвістичними, скільки екстралінгвістичними факторами [74, с. 205].

Сучасне суспільство дедалі більше потребує евфемізмів через зростання кількості тем, які вважають делікатними або табуйованими. Р. Ключник зазначає, що причини для використання евфемізмів розширилися і тепер включають не лише бажання уникнути неприємних тем, але й прагнення бути ввічливим і толерантним. Контекст відіграє все більшу роль у виборі слів, іноді навіть нейтральні слова можуть стати проблематичними, це породжує потребу в евфемізмах [25, с. 31]. Надмірне використання евфемізмів для уникнення нових заборонених тем створює бар'єр між адресатами комунікації та реальністю. Прагнення до політкоректності може призводити до уникнення дискусій про проблемні аспекти суспільного життя, до віддалення від реальних

проблем і цінностей. Прагнення до формальної рівності часто суперечить необхідності чесно та відкрито обговорювати різноманітні складні питання.

Евфемізми як інструмент соціальної адаптації мають важливе значення в суспільстві. Однак їхнє надмірне використання може призвести до деформації мови та мислення. Створення нових соціальних табу та їхнє завуальовування евфемізмами створює щільний туман невизначеності, який віддаляє нас від реальних проблем і цінностей. Замість відкритого діалогу й пошуку конструктивних рішень, ми отримуємо поверхневі формулювання, які не дозволяють проникнути в суть питань. Такий підхід не лише ускладнює розуміння складних соціальних явищ, але й перешкоджає пошуку ефективних шляхів їх вирішення, формуванню відкритого й толерантного суспільства. Замість пошуків компромісів і спільної мови, відбуваються процеси закріплення стереотипів та упереджень.

Публіцистика під впливом трендів політичної коректності набуває нових рис. Заради уникнення образливих висловлювань, автори текстів все частіше вдаються до евфемізмів та інших засобів пом'якшення мови. Слід пам'ятати, що прагнення до толерантності є похвальним, але надмірна політкоректність може призвести до втрати яскравості мови та ускладнити розуміння складних питань. Адже за красивими формулюваннями не завжди ховається глибокий зміст. Замість гострих суджень і яскравих образів ми бачимо виважені формулювання, які часто приховують більше, ніж розкривають. Евфемізми, як невід'ємна частина цього процесу, дозволяють авторам уникнути відповідальності за свої слова і маніпулювати думками читачів. Евфемізація є лише одним із аспектів політичної коректності, її вивчення залишається актуальним завданням для лінгвістики. Евфемізація часто асоціюється з політичною коректністю, проте ці поняття не є тотожними. Політична коректність – це ширше явище, що відображає ставлення до світу, тоді як евфемізація – це лише один із мовних інструментів, який може використовуватися для досягнення політичної коректності. Евфемізми дозволяють нам уникати образливих висловлювань та адаптувати мову до

конкретного контексту. Однак, надмірне використання евфемізмів може призвести до нівеляції точності та зрозумілості висловлювань.

Семантичні трансформації відіграють ключову роль у процесі творення евфемізмів. Завдяки таким процесам, як фразеологізація, метафоризація та інші, нейтральні або навіть позитивно забарвлені вирази набувають нового значення і починають використовуватися для заміни табуйованих або неприємних слів. Дослідниця В. Великорода детально описує ці механізми і дозволяє глибше зрозуміти природу евфемізмів. Деякі з цих процесів спостерігають частіше, ніж інші, але всі вони свідчать про гнучкість мови і її здатність адаптуватися до мінливих соціальних умов [9, с. 211–213].

Також дослідниця стверджує, що евфемізми народжуються різноманітними способами. Окрім семантичних трансформацій, виокремлює словотвірні процеси (складання слів, скорочення, заміну частин слова), фонетичні маніпуляції (заміна звуків, римування, скорочення написання) та навіть запозичення слів з інших мов. Тобто, щоб уникнути неприємних слів, ми використовуємо широкий спектр мовних засобів [9, с. 213–214]. О. Кульчицька пропонує більш вузький підхід до вивчення евфемізмів, ніж В. Великорода. Вона вважає, що метафора та метонімія є достатніми для пояснення більшості випадків утворення евфемізмів, стверджує, що саме ці два семантичні процеси лежать в основі більшості евфемізмів, посилаючись на сучасні дослідження в галузі семантики [32, с. 214].

Можна погодитися з думкою дослідниці Л. Небелюк про те, що багато слів, які ми використовуємо замість грубих або неприємних, виникають завдяки порівнянням або заміні одного поняття іншим. Ці вирази мають кілька особливостей:

- їх вигадують пізніше, ніж основне слово;
- вони приховують неприємну думку, але натякають на неї;
- вони мають позитивне забарвлення, пом'якшують негатив і підкреслюють позитивний відтінок значення [43, с. 175].

Слідуючи дослідженням Л. Небелюк, ми розглядаємо евфемізми як слова або словосполучення, що виконують дві основні функції. По-перше, вони замінюють прямі та часто неприємні назви предметів, явищ або дій. Така заміна необхідна, коли пряме найменування вважається неприйнятним у певному соціальному контексті або може викликати негативні емоції. По-друге, евфемізми створюють позитивний образ замінюваного поняття, пом'якшуючи його негативні аспекти. Це досягають за допомогою асоціацій з більш позитивними поняттями або через використання образних виразів. Відповідно, евфемізми виконують важливу соціальну функцію, дозволяючи людям обговорювати делікатні теми, не вдаючись до грубих або образливих виразів [43, с. 115].

За словами дослідників О. Бабенко та Ю. Бумар, слова, які ми використовуємо замість грубих неприйнятних, мають одну важливу особливість: їх можна розуміти по-різному. Тобто, коли ми кажемо таке слово, наш співрозмовник може зрозуміти нас буквально або ж зрозуміти прихований зміст. Це означає, що евфемістичне висловлювання допускає дві інтерпретації: буквальну та евфемістичну, що робить його значення багатозначним для адресата [4, с. 182]. О. Садовець поглиблює цю ідею, підкреслюючи, що двозначність є ключовим інструментом при використанні евфемізмів, особливо коли мова йде про захист своєї репутації. Неоднозначність дозволяє нам використовувати пом'якшені вирази, не беручи на себе повну відповідальність за сказане [54, с. 184]. О. Садовець вважає, що коли ми замінюємо одне слово іншим, щоб пом'якшити висловлювання, завжди виникає певний ступінь невизначеності. Саме ця невизначеність допомагає нам «нейтралізувати» негативні асоціації з цим словом, замінювати небажані поняття нейтральнішими, позбавляючи їх негативних значень [54, с. 185]. Дослідниця зазначає, що значення слова може змінюватися залежно від того, де і як його використовують. Тобто одне й те саме слово в різних ситуаціях може бути нейтральним або ж мати приховане значення. Тому, на її думку, не можна сказати, що якесь слово завжди є евфемізмом, все залежить від контексту [54,

с. 185]. Л. Мосієвич також звертає увагу на те, що значення деяких слів, які ми використовуємо, щоб змінити вираз, повторюється. Тобто, іноді, щоб пояснити одне таке слово, потрібно використовувати інше, подібне за значенням. Окрім того, деякі з цих слів настільки звичні для нас, що ми забуваємо про їхнє первинне, пряме значення [40, с. 99].

Евфемізми не є статичними одиницями мови. Їх значення та функції можуть змінюватися з часом під впливом соціальних, культурних і політичних змін. Один і той самий евфемізм може мати різні значення в різних контекстах. Система евфемізмів є відмінною рисою кожної культури. Різні культури мають свої табу та способи їх оминати, що відбивається на використанні евфемізмів. Використання евфемізмів пов'язане з нашими психологічними потребами та бажанням представити інформацію в більш приємному або менш образливому вигляді.

2.2. Класифікації та функції евфемізмів

Класифікація евфемізмів є багатогранним завданням, оскільки дослідники пропонують різні критерії для їхнього групування. Від структурних і лексико-семантичних до тематичних і прагматичних ознак – кожна класифікація відображає певний аспект цього мовного явища. Систематизація цих підходів є ключовим етапом для розуміння природи евфемізмів і їхнього функціонування в мові. Аналізуючи та систематизуючи класифікації, запропоновані різними вченими, ми створюємо фундамент для глибшого розуміння феномену евфемізмів. Також подібна систематизація є необхідною умовою для створення міцної теоретичної основи подальших наукових розвідок.

Дослідниця О. Тараненко пропонує класифікувати евфемізми виходячи з їхньої соціальної функції, зважаючи на те, у яких соціальних ситуаціях їх використовують. Вона виокремлює три основні типи:

1. слова, які ми можемо спостерігати в літературних творах;
2. евфемізми, характерні для певних соціальних груп або професій;

3. вирази, які найчастіше використовують вдома, коли говорять про тіло людини [61, с. 141].

В. Великорода доповнила думку О. Тараненко про класифікацію евфемізмів. Вона звернула увагу на те, наскільки добре ми знаємо ці слова, наскільки легко зрозуміти їхнє приховане значення і на те, які соціальні групи їх використовують. Запропонувавши таку класифікацію, дослідниця поділила евфемізми на три групи [9, с. 94].

1. Загальноживані евфемізми характеризуються високим ступенем лексикалізації та відтворюваності в мовленні. Такі вирази з легкістю сприймаються й запам'ятовуються мовцями, і можуть мати багатий спектр евфемістичних відповідників. Недостатність систематизованих корпусів українських евфемізмів ускладнює чітку класифікацію одиниць цього типу. Незважаючи на відсутність спеціального словника українських евфемізмів, можна легко визначити цю групу евфемізмів, які вже стали частиною мовної системи. Це стійкі і легко відтворювані одиниці, що мають синонімічні заміни для слів, які вважаються неприйнятними в певних контекстах. Систематизація практичного матеріалу різних сфер комунікації дозволить у майбутньому створити детальний словник українських евфемізмів.
2. Контекстуальні евфемізми характеризуються індивідуальною або груповою стійкістю й обмеженою сферою використання. Вони часто функціонують в межах мікросоціумів, таких як сім'я або дружня компанія. Прикладом можуть слугувати лексеми «дитина» для позначення дорослого, який повівся невідповідно до очікувань інших. Слід зазначити, що мовленнєві евфемізми тісно пов'язані з контекстом спілкування. Їх значення зрозуміле лише учасникам певної комунікативної ситуації, наприклад, членів сім'ї або друзів. Такі вирази часто мають іронічне або гумористичне забарвлення.
3. Оказіональні евфемізми є індивідуально-авторськими новотворами, що виконують вуалювальну функцію в межах конкретного комунікативного

акту. Окрім вуалювальної функції, оказіональні евфемізми виконують також фатичну функцію, маркуючи належність мовця до певного соціального кола. Такі вислови – це своєрідні «жаргонізми для одного разу», що виникають у процесі спілкування. Вони не тільки приховують неприємну інформацію, але й виконують важливу соціальну функцію: об'єднують людей в одне коло, створюючи відчуття спільності, демонструють, що співрозмовники розуміють один одного «з півслова».

Дослідниця Л. Небелюк поділила евфемізми на кілька груп. Вона розглядає слова, які колись були евфемізмами, але тепер ми про це забули, а також слова, які стали евфемізмами через своє походження або через те, як ми їх використовуємо:

1. слова або вирази, які колись використовувалися для заміни більш грубих або неприємних понять, але з часом втратили свою евфемістичну функцію і стали загальноприйнятими; вивчення історичних евфемізмів допомагає нам зрозуміти, як змінювалися культурні та соціальні норми з часом;
2. слова або вирази, які спочатку не мали евфемістичного значення, але з часом стали використовуватися як такі через свій контекст або звучання. Наприклад, медичні терміни (наприклад, «пухлина» замість «рак»), іншомовні слова (наприклад, «депресія» замість «туга»); ця група евфемізмів демонструє, як мова запозичує та переосмислює слова для вираження складних або делікатних понять;
3. слова або вирази, які свідомо обирають мовці для пом'якшення висловлювання або уникнення табуйованих тем; ця група відображає індивідуальний стиль мовлення та культурні особливості;
4. слова або вирази, які можуть виконувати евфемістичну функцію залежно від контексту; ця група демонструє, як контекст може змінювати значення слів і робити їх евфемізмами [43, с. 115].

Евфемізми як одиниці вторинної номінації відіграють значну роль у мовленнєвій діяльності, забезпечуючи мовцям широкий спектр прагматичних

можливостей. Їх двокомпонентна структура – оцінний і денотативний компоненти – сприяє досягненню бажаного комунікативного ефекту. Імплицитність евфемізмів робить їх потужним інструментом маніпуляції. Функціональна багатогранність евфемізмів виявляється в їх здатності виконувати різноманітні комунікативні завдання. Залежно від контексту, евфемізми можуть маскувати, оцінювати або впливати на співрозмовника. Важливою характеристикою евфемізмів є їх завуальоване значення, яке вимагає від адресата додаткових когнітивних зусиль для розуміння прихованого змісту. Коли ми замінюємо одне слово іншим, щоб пом'якшити ситуацію або приховати якусь інформацію, ми використовуємо евфемізми. Ці слова мають подвійну роль: вони змінюють нашу емоційну оцінку, але при цьому дозволяють іншим зрозуміти, про що йдеться.

«Сьогодні усі вони (дрони) зацікавилися екскурсіями в столиці» (Телеграм, 01. 11. 2023р.). Використання автором терміна «екскурсії» для опису незаконного проникнення є типовим прикладом вуалітивної функції евфемізмів. Як зазначає В. Великорода, ознакою евфемізмів є такі їх функції, як пом'якшення, маскування, що можуть виражатися в конкретному контексті [9, с. 43]. Маскування є невід'ємною характеристикою евфемістичного виразу, оскільки воно передбачає відсутність прямого й однозначного вираження змісту. Уживаючи евфемізми, автор порушує принципи комунікативної ясності. Використання евфемізмів у розглядуваному випадку суперечить принципам комунікативної точності, оскільки автор не надає достатніх доказів для підтвердження своїх тверджень. Однак, завдяки фоновим знанням і контексту, адресат здатний зрозуміти прихований зміст повідомлення.

«Спостерігається дефіцит зброї та належного обладнання» (Телеграм, 12. 03. 2024 р.). Автор, уживаючи евфемізм «дефіцит», прагне пом'якшити негативний вплив повідомлення про нестачу. Це типовий приклад маніпулятивної функції евфемізмів, які дозволяють представити неприємну інформацію у більш прийнятному вигляді. Швидкий темп сучасного життя обмежує можливості реципієнта для глибокого аналізу евфемістичних

висловлювань. Використання евфемізму «дефіцит» демонструє маніпулятивний потенціал мови. Приховуючи реальний стан справ, автор прагне вплинути на сприйняття реципієнта, змушуючи його бачити ситуацію у більш позитивному світлі. Запозичення є ефективним інструментом маніпуляції, оскільки вони дозволяють автору приховати сутність інформації. Тоді, не маючи достатніх знань про значення іншомовних слів, реципієнт схильний довіряти авторитету мовця. Іншомовні слова, мають менше асоціативних зв'язків і створюють сприятливі умови для передавання інформації. Ця особливість активно використовується в політиці й публіцистиці для маніпулятивного впливу на аудиторію.

«Окупанти просунулись в Часовому Яру» (Телеграм, 04.08.2024 р.). Вираз «окупанти» є не нейтральним, а оцінним. Він не лише ідентифікує певну групу людей, але й виражає негативне ставлення до них. Евфемізм у розглядуваному випадку виконує не лише вуалітивну, а й експресивну функцію. Слово «окупанти» – це не просто заміна слова «росіяни». Воно показує, що автор вважає їх загарбниками і має до них негативне ставлення. Автор не говорить про це прямо, але ми розуміємо його позицію.

«Київстару сьогодні геть погано» (Телеграм, 12.12.2023 р.). Висловлення є прикладом використання евфемізму. Автор свідомо уникає конкретики, замінюючи детальний опис загальним негативним судженням. Такий підхід дозволяє приховати точні причини незадоволення і створює певну неоднозначність у повідомленні. Використовуючи евфемізм «геть погано», автор порушує принцип ясності в комунікації. Замість того, щоб чітко сформулювати свою думку, він залишає місце для інтерпретації. Це дозволяє йому висловити незадоволення, не вдаючись до прямих звинувачень. Можна припустити, що вибір евфемізму «геть погано» свідчить про те, що автор відчуває сильне роздратування, але водночас не бажає вдаватися в деталі. Такий непрямий вираз емоцій дозволяє йому зберегти спокій і не виглядати надто суб'єктивним.

«Допомогти водію напідпитку» (Телеграм, 19. 02. 2021 р.). Замінюючи грубу лексему на більш нейтральний евфемізм, мовець прагне створити позитивний образ комунікатора й уникнути конфліктних ситуацій. Мовець демонструє своє прагнення дотримуватися норм увічливості, уникаючи прямого і грубого позначення стану сп'яніння. Використання евфемізмів у подібних ситуаціях є виявом бажання пом'якшити висловлювання і зробити його більш прийнятним у соціумі.

«Відтепер у них спостерігатимемо непростий період» (Телеграм, 01. 03. 2024р). Окрім інформування, автор прагне вплинути на читачів, «нав'язуючи» їм своє бачення ситуації. Використання евфемізму «непростий» дозволяє йому досягти цього, оскільки такий вибір лексики спонукає читача до певної оцінки ситуації. Використання літоти в даному випадку має іллокутивну силу, оскільки воно не лише констатує факт, але й містить прихований заклик до дії. Автор нібито говорить: «Ситуація складна, але ми можемо з нею впоратися». Вибір слова «непростий» є свідомим мовним вибором, спрямованим на створення певного іміджу автора як об'єктивного та розважливого спостерігача. Ураховуючи той факт, що вживання евфемізмів часто зумовлене прагненням до ввічливості, використали слово «непростий» замість «складний», що демонструє цю тенденцію.

Цю “країну-бензоколонку” потрібно обкладати “червоними прапорами” (Телеграм, 05. 04. 2021 р.). У політичному дискурсі часто використовують евфемізми для того, щоб приховати справжні наміри або пом'якшити негативні наслідки певних дій. У розглядуваному випадку евфемізми «бензоколонка» та «обкладати червоними прапорами» слугують для створення негативного образу противника та виправдання власних дій. Використання евфемізмів у цій ситуації є свідомим стилістичним прийомом, спрямованим на маніпуляцію свідомістю читача. Автор прагне викликати певні асоціації й емоції, формуючи у такий спосіб бажаний негативний образ країни-агресора. Застосування евфемізмів у політиці свідчить про те, що ці вирази не є нейтральним інструментом, а здатні активно впливати на формування нашої реальності.

Оцінний компонент фрагменту є яскраво вираженим, що свідчить про суб'єктивне ставлення автора до об'єкта висловлювання і впливає на інтерпретацію інформації читачем. Автор не просто констатує факт, а й висловлює своє ставлення до нього, використовуючи мовні засоби, які спрямовані на формування певної оцінки у читача.

«От тепер і очікуйте зрадоньку» (Єдині новини, 03.05.2023р). Використання слова «зрадонька» є прикладом іронічного зменшення, яке дозволяє автору виразити своє негативне ставлення до незаконних дій влади, але в більш м'якій, емоційно забарвленій формі. Евфемізм «зрадонька» дозволяє автору висловити критичне ставлення до влади, уникаючи при цьому прямої конфронтації і пом'якшуючи негативний вплив інформації. За допомогою евфемізму автор досягає подвійного ефекту: з одного боку, він констатує факт наявності незаконних дій, а з іншого, – виражає своє ставлення до цих дій, використовуючи іронію та сарказм.

«Тож, згадаємо, якою була Ірина Фаріон, і за яких обставин обірвалося її життя» (ТСН, 23.07.2024 р.). Словосполучення «обірветься життя» слугує евфемізмом для позначення смерті, виконуючи при цьому превентивну функцію, тобто пом'якшуючи інформацію про смерть і захищаючи емоційну сферу співрозмовника. Використання евфемізму демонструє прагнення уникнути прямого називання смерті, що дозволяє не виказувати прямо сутність інформації.

«Ті воїни полягли за Україну» (Телеграм, 21.10.2023 р.). Використання слова «полягти» замість «померти» є типовим прикладом евфемізму, який слугує для пом'якшення негативного впливу інформації про смерть. Заміна слова є стилістичним прийомом, який дозволяє уникнути прямолінійності і додати висловлюванню більшої витонченості. Використаний евфемізм має більш поетичний і піднесений відтінок, що дозволяє створити більш шанобливий і урочистий контекст. Використовуючи евфемістичну метафору, автор створює шифр, який адресат має розшифрувати. Це дозволяє автору передати інформацію більш завуальовано. Автор свідомо порушує принцип

прямої комунікації, обираючи непрямую мовну форму. Це дозволяє йому приховати частину інформації та змусити читача додати власні інтерпретації.

Несподіване поєднання політкоректності та образливості стало характерною рисою українського гумору в умовах війни. Нові слова, що виникли в цей період, дозволяють висловити як глибоку повагу до своїх воїнів, так і виявити гостру ненависть до ворогів. Українська мова в умовах війни стала потужним інструментом боротьби. Нові слова, що поєднують у собі елементи гумору й сатири, допомагають українцям виживати психологічно, об'єднуючи їх і піднімаючи бойовий дух. Сучасний український гумор виконує важливу соціальну функцію: він дозволяє людям висловити свої емоції, пов'язані з війною, і об'єднує суспільство в боротьбі проти агресора.

Евфемізм *«концерт Кобзона»* (Телеграм) став символом справедливого покарання для російських окупантів. Пов'язаний з ім'ям відомого радянського співака, цей вираз став своєрідним народним мемом, що відображає ставлення українців до своїх ворогів. Це не просто образлива фраза, а скоріше витончена мовна конструкція, яка дозволяє висловити глибоку ненависть до окупантів. Подібно до того, як у багатьох культурах існують міфи про пекло, українці створили свій власний образ загробного життя для російських окупантів. *«Концерт Кобзона»* став символом вічного покарання для тих, хто приніс війну на українську землю. Використання евфемізму дозволяє українцям знешкодити образ ворога, перетворивши його на щось абсурдне і смішне. Це своєрідний захисний механізм, який допомагає людям впоратися з жахами війни. Цей жарт демонструє високий рівень мовної гри, поєднуючи кілька літературних прийомів одночасно. Іронія полягає в контрасті між звичайним концертом і жахливими наслідками війни, а також дозволяє одночасно говорити про смерть і про збільшення кількості загиблих. Такий жарт є своєрідним способом висловити біль і гнів, які викликані війною. Це своєрідна «чорна комедія», яка дозволяє людям впоратися з емоційним навантаженням.

Поява нових евфемістичних виразів під впливом війни, демонструє неабияку мовну гнучкість, породжуючи нові слова та вирази, такі як

«відхаймарсити» чи «відджавелінити» («The Ukrainians», 20. 02. 2023). Ці неологізми не лише передають інформацію про бойові дії, але й відображають сприйняття війни сучасними українцями. Ці метафоричні евфемізми виконують важливу соціальну функцію, об'єднуючи українців у спільному протистоянні агресору. Вони дозволяють висловити емоції, не вдаючись до прямих і жорстких формулювань. Використання назв сучасних зброярських систем як дієслів є яскравим прикладом мовної адаптації до нових реалій. Ці неологізми демонструють гнучкість української мови та здатність мовців швидко реагувати на зміни в суспільстві.

«Хлопки», «бавовна» та «бавовнятко» – яскраві приклади того, як українська мова адаптується до нових реалій війни, створюючи оригінальні й емоційно насичені вирази. Ці евфемізми є найпростішими і найпоширенішими. Вони нейтралізують негативне значення слова «вибух» і звучать менш тривожно.

Номінація «бавовна» має кілька рівнів значення: посилення на звук бавовни, що нагадує невеликий вибух; символізує несподіваний і гучний ефект, який викликає радість у українців і підкреслює легкість, з якою знищується ворожа техніка. На відміну від російських евфемізмів, які часто мають негативний або нейтральний відтінок, українські евфемізми транслують позитивну енергетику. Це пов'язано з тим, що для українців «бавовна» стала символом опору та надії на перемогу.

Номінація «аналоговнет» є яскравим прикладом мовної гри та маніпуляції значенням слів, демонструє, як відбувається створення нової реальності з допомогою мовних одиниць. Повторення цього терміна в медіа сприяє спростуванню міфу про унікальність російської зброї. Цей евфемістичний вираз активно використовується в соціальних мережах, що сприяє його швидкому поширенню та закріпленню в суспільній свідомості. Створення подібних виразів також підриває довіру до будь-якої інформації, що надходить із росії.

Евфемізм «арестовлення» є результатом поєднання імені відомого українського політолога О. Арестовича з дієсловом «повідомляти». Він став популярним завдяки тому, що О. Арестович часто виступав з оптимістичними прогнозами щодо перебігу війни, які не завжди підтверджувалися. За допомогою цього терміна виражається іронія щодо ситуації в країні, коли люди шукають утіхи в оптимістичних прогнозах, навіть якщо вони можуть бути не зовсім правдивими.

Вираз «Батальйон Монако» поєднує поняття військового підрозділу та назву елітного курорту, створюючи образ людей, які уникають небезпеки війни, обравши комфортні умови життя за кордоном. Використовують для сатиричного зображення людей, які залишили країну у складний час, шукаючи особистої безпеки. Вислів виражає невдоволення частини суспільства щодо тих, хто емігрував, залишивши країну в скрутний момент, підкреслює соціальне розшарування в суспільстві, коли одні залишаються в країні, а інші виїжджають за кордон.

Вираз «Батальйон Відня» – це насправді не батальйон, а компанія українських VIP-персон, які обрали австрійську столицю як тихий притулок від подій на фронті. Цей вислів іронічно підкреслює контраст між їхнім спокійним життям у Відні та стражданнями мільйонів українців. Це своєрідний орден втікачів, які замінили передову на віденські кав'ярні. Цей фразеологізм додає до образу цих людей нотку сарказму та висміює їхній вибір на користь комфорту. Це яскравий приклад того, як мова може стати інструментом для вираження соціальних та політичних процесів. Цей евфемізм відображає складні суспільні настрої та ставлення до тих, хто покинув країну, і поєднує в собі військову термінологію та географічну назву, створюючи образ елітної втечі від війни.

Евфемізм «затридні» означає мрії, які не мають шансів здійснитися, порожні обіцянки, що розбиваються об стіну реальності, ілюзії про швидку перемогу, які лише затягують війну та призводять до нових жертв.

«Крок доброї волі» – евфемізм, який маскує відступ російських військ під виглядом благородного вчинку. Цей вираз має на меті представити відступ російських військ як добровільне рішення, а не як наслідок військової поразки (vikna.tv, 20. 06. 2023).

«Завалитися на бік». У військовому контексті цей вираз використовується як евфемізм для позначення знищеної військової техніки, зокрема кораблів, літаків чи гелікоптерів. Нейтральними були б наступні формулювання: «Зазнав пошкоджень», «виведений з ладу». Використання евфемізмів такого типу є спірним питанням. З одного боку, вони можуть допомогти уникнути зайвої сенсаційності та емоційного напруження, з іншого, – можуть приховувати правду і маніпулювати громадською думкою.

«Спецоперація йде за планом» є одним із найпоширеніших і найхарактерніших евфемізмів, які використовувалися російською пропагандою для опису повномасштабного вторгнення в Україну. У контексті війни в Україні ця фраза використовується для запевнення суспільства, що військові дії проходять успішно і відповідно до запланованих дій, навіть якщо реальність свідчить про протилежне. Цей вираз використовується для приховування правди і спотворення реальності, коли події в Україні свідчать про те, що «спецоперація» не відповідає жодному плану і зазнає значних невдач.

Вислів «Йди за російським кораблем» є яскравим прикладом того, як мова може трансформуватися та набувати нових значень в умовах війни та соціальних потрясінь. Спочатку фраза була утворена як пародія на грубу відповідь українських прикордонників російському військовому кораблю, який вимагав здатися. Тепер вислів став символом українського спротиву, відваги та незламності духу. Фраза використовується як заклик до боротьби з агресором, як вияв патріотизму та солідарності з українськими захисниками («The Ukrainians», 20. 02. 2023).

Слово «moped» стало одним із найпоширеніших і найпам'ятніших образів, пов'язаних із російсько-українською війною. Вираз виник як наслідок звуку, який видають іранські дрони «Шахед» під час польоту, нагадуючи звук

двигуна мопеда. Порівняння сучасної зброї з таким простим транспортним засобом як мопед має яскраво виражений зневажливий відтінок. Це підкреслює застарілість технологій, які використовує росія у війні проти України. Вираз викликає негативні емоції, такі як страх, роздратування, презирство, він підкреслює небезпеку, яку несуть ці дрони, але водночас і їхню примітивність. Завдяки своїй образності й емоційності, вираз легко запам'ятовується і швидко поширюється.

Вираз «зуби дракона» став одним із найпоширеніших і найобразніших термінів, що описують фортифікаційні споруди, які росіяни звали на окупованих територіях України. Цей вислів має глибокий символічний зміст і виконує низку важливих функцій у сучасному інформаційному просторі. «Зуби» асоціюються з обороною, захистом і небезпекою. Застосування цього евфемізму до бетонних конструкцій має іронічний відтінок, підкреслюючи їх примітивність та неефективність у сучасній війні («Центр журналістських розслідувань», 17. 09. 2023).

Вислови з цифровим значенням також є цікавим і актуальним явищем у сучасному військовому дискурсі. Вони не лише виконують роль евфемізмів, пом'якшуючи жорстокі реалії війни, але й створюють своєрідний код, зрозумілий лише вузькому колу осіб, залучених до військових дій. Значення цих евфемізмів може змінюватися залежно від контексту та конкретної ситуації, адаптуючись до нових реалій. Окрім евфемістичної, подібні вислови, виконують також функції приховування інформації, створення дистанції від жорстоких реалій війни та підтримки військового жаргону.

Евфемізми, що позначають втрати: *200-ті (загиблі)*, *300-ті (поранені)*. Ці цифри асоціюються з утратами, але їхнє використання дозволяє уникнути прямого називання смерті та поранень.

Евфемізми, що позначають різні категорії військовослужбовців: *500-ті (дезертири)*, *600-ті (військовополонені)*, *700-ті (солдати-алкоголіки)*. Ці цифри дозволяють класифікувати військовослужбовців за певними критеріями.

Евфемізми, що позначають вантажі: 800 вантаж (отруйні речовини), 100 вантаж (боєприпаси). Ці вирази використовуються для приховування справжнього змісту вантажу. Подібні евфемізми збагачують військову лексику, роблячи її більш лаконічною та економною. Вони також сприяють формуванню специфічного військового жаргону, який є важливим елементом військової культури.

Окрему групу евфемізмів становлять вирази, які насправді є наслідком невдалого перекладу російських пропагандистських матеріалів на українську мову. Ці вирази часто стають предметом насмішок і самі по собі перетворюються на своєрідні меми, які викривають маніпулятивні спроби ворога.

«Електрохарчування» – цей калькований вислів не лише смішний, але й демонструє поверхневий підхід до перекладу, який призводить до абсурдних результатів. Він став своєрідним символом низької якості російської пропаганди.

«Розпові вчительке» – цей вислів, спочатку використаний у явно фейковій статті, перетворився на мем, який викриває маніпулятивні спроби дискредитувати українську освіту. Він став символом абсурдних і неправдоподібних звинувачень, які поширюють російські пропагандисти.

Більшість розглянутих евфемізмів в українському дискурсі мають негативну оцінну конотацію. Це особливо помітно на прикладах, пов'язаних з війною та політичними маніпуляціями. Навіть цифрові неологізми, які спочатку можуть здаватися нейтральними, часто набувають негативного забарвлення в контексті. У конкретних ситуаціях, особливо пов'язаних з війною та конфліктами, цифрові коди можуть набувати негативного значення, оскільки асоціюються з втратами, стражданнями або іншими неприємними подіями. Як і інші евфемізми, цифрові коди часто мають метафоричний характер, що дозволяє їм виражати складні поняття лаконічно і образно. За рахунок іронії, сарказму та комізму ці вирази набувають нового, часто глузливого значення, що дозволяє висміювати ворога. Значення цих виразів може змінюватися

залежно від контексту. Наприклад, слово «хлопки» спочатку могло сприйматися нейтрально, а згодом набуло негативної конотації, пов'язаної з вибухами. Деякі з цих виразів можуть із часом втратити свою актуальність, тоді як інші можуть закріпитися в мові на довгий час. Подібні евфемізми можуть проникати в художню літературу, що свідчить про їхню інтеграцію в загальну мовну картину.

Помилкові переклади російських пропагандистських ботів стали не лише джерелом евфемізмів, а й своєрідними мемами в українському мультимедіа. Ці вирази не лише виконують свою первинну функцію – маскувати справжній зміст, але й стають об'єктом пародії та сатири, підкреслюючи абсурдність російської пропаганди. Неправильно перекладені вирази часто набувають нового, абсурдного значення, яке відрізняється від оригінального. Такі вирази швидко поширюються в соціальних мережах, стають предметом мемів і жартів, закріплюючись у колективній пам'яті.

Використання метафоричних евфемізмів в українському дискурсі часто супроводжується цілим арсеналом стилістичних прийомів, які підсилюють їх іронічний та сатиричний ефект. Двозначність дозволяє вкладати в одне слово чи вираз кілька значень одночасно. Це створює ефект багатошаровості та дозволяє читачеві або слухачеві самим додумати іронічний підтекст. Гра слів, побудована на звуковій подібності слів або їхніх частин. Каламбури часто використовують для створення комічного ефекту і підкреслення абсурдності ситуації. Використання інтонації та лексичних засобів, які створюють враження щирості та захоплення, тоді як насправді автор висміює об'єкт висловлювання.

2.3. Тексточентричний підхід до питання функціонування евфемізмів у ЗМІ у вивченні евфемізації у старшій школі

Компетентнісний підхід став провідним у навчанні української мови в старшій школі. Такий підхід дозволяє учням не лише засвоїти теоретичний матеріал, а й розвинути практичні навички, необхідні для успішного життя та

подальшого навчання. Компетентність – це не просто сума знань, а здатність застосовувати їх на практиці. Це динамічне утворення, яке постійно розвивається і вдосконалюється. Компетентнісний підхід є перспективним напрямком розвитку освіти [64, с. 132].

Сучасні методичні розробки пропонують новий підхід до вивчення мови через текстовий аналіз. Учням та ученицям пропонуються тексти різноманітних жанрів і стилів, а потім, під керівництвом вчителя, вони досліджують мовні особливості цих текстів. Прихильники цього методу вважають, що саме через живе мовлення, а не абстрактні правила, найефективніше засвоювати лексику та граматику. Вивчення мови через тексти – це ефективний метод, який дозволяє учням та ученицям зануритися в мовне середовище, не виходячи з класу. Аналізуючи різноманітні тексти, здобувачі освіти не тільки розширюють словниковий запас, а й учаться розуміти мовні нюанси, контекстуальні значення слів і виразів. Такий підхід робить навчання більш цікавим та ефективним.

Центральною фігурою в процесі вивчення мови через тексти відіграє вчитель. Саме він підбирає відповідні тексти, спрямовує молодь робити висновки й узагальнення. Під керівництвом учителя учні не просто читають тексти, а й активно взаємодіють із мовою, розвиваючи свої мовні навички. Компетентнісний підхід у мовному навчанні передбачає розвиток в учнів і учениць не ізольованих знань, а комплексу вмінь, які мають активний вияв як участь у суспільному житті. Аналіз текстів є одним із найефективніших способів формування таких компетентностей, як комунікативна, лінгвістична та соціокультурна. Згідно з сучасними освітніми концепціями, мета навчання – не лише передача знань, а й формування особистості. Вивчення мови через тексти повністю відповідає цій меті. Текст є не просто сукупністю слів, а інструментом спілкування, носієм культури й різноманітних ідей. Вивчаючи тексти, учні та учениці не лише оволодівають мовою, а й пізнають світ, формують світогляд. Саме текстоцентричний підхід дозволяє зробити процес навчання мови цікавим, змістовним та ефективним.

Мовленнєва змістова лінія має на меті сформувати у здобувачів освіти комплексну мовленнєву компетентність. Завдяки систематичній роботі над збагаченням словника, опануванням різних мовленнєвих жанрів і відпрацюванням комунікативних навичок, учні та учениці набувають впевненості у власних силах і готовності до ефективної взаємодії в різних життєвих ситуаціях [64, с. 112].

Інтенсивний розвиток медіа зумовив значні зміни в суспільній свідомості. Одним із виявів цих змін є трансформація мови, зокрема, динаміка використання евфемізмів. Поява нових евфемізмів є прямим наслідком змін у суспільстві, які відображаються в медіапросторі. Модернізація суспільства, зокрема розвиток інтернет-технологій, суттєво вплинув на динаміку мовних змін. Глобалізація інформаційного простору вимагає від мовців використовувати різноманітні стратегії для привернення уваги та емоційного залучення аудиторії. Інтернет-комунікація стала потужним інструментом впливу на суспільну свідомість. Щоб легко досягати комунікативної мети в потоці інформації, мова має бути не лише інформативною, а й емоційно насиченою.

Евфемізм – це динамічний мовний феномен, який виникає в результаті заміщення табуйованих або неприємних понять більш прийнятними з соціальної точки зору еквівалентами. Виділяючи позитивні аспекти і приховуючи негативні, евфемізми сприяють створенню маніпуляціям свідомістю. Евфемізми не є стабільними, вони змінюються з часом і залежать від соціального контексту. Слово, яке колись було евфемізмом, може з часом стати табуйованим, і з'явиться новий евфемізм. Евфемізми – це слова або вирази, які замінюють неприємні поняття, трансформуючи їх значення. Вони вимагають від слухача певних знань для правильного розуміння тексту, базуються на переосмисленні слів та створенні нових асоціацій. Ефективність евфемізму залежить від контексту його використання. Слухач повинен володіти достатніми знаннями, щоб розпізнати прихований сенс і зрозуміти, яке саме поняття замінює евфемізм.

Соціальна мотивація є одним з ключових факторів, що спонукає людей використовувати евфемізми. Однак, це може призводити до певних компромісів у комунікації. Суспільство постійно змінюється, і те, що вважалося прийнятним раніше, може стати табуованим. Евфемізми допомагають адаптувати мову до нових соціальних норм. Іноді евфемізми використовуються для приховування неприємної правди або для створення позитивного іміджу чогось негативного. Евфемізми дозволяють нам висловити делікатні або неприємні думки, уникаючи образ або незручних ситуацій, але занадто часте використання евфемизмів може ускладнити розуміння повідомлення. Ефективне використання евфемизмів вимагає знаходження балансу між бажанням бути ввічливим і необхідністю бути зрозумілим. Обираючи евфемізм, слід враховувати такі питання:

- в якому контексті використовується евфемізм?
- хто є слухачем? Який рівень його освіченості та знань?
- яку мету ви переслідуєте, використовуючи евфемізм?

Сучасний підхід до дослідження цього феномену передбачає комплексний аналіз, який охоплює такі процедури:

- оцінку актуальності табу як психологічного і соціального чинника, що стимулює використання евфемизмів;
- чітке розмежування між евфемізацією як мовним процесом і простим лексичним заміщенням;
- аналіз комунікативних цілей, які лежать в основі вибору евфемизмів.

Евфемізація є одним із ключових механізмів мовної маніпуляції, активно використовуваних у ЗМІ. Замінюючи нейтральні або позитивні поняття на більш емоційно забарвлені, автори текстів прагнуть формувати у читача або слухача певне ставлення до об'єкта чи явища, відповідно, маніпулюючи його свідомістю. Як потужний інструмент мовного впливу, евфемізми широко використовують у медіа. Вони слугують для підміни понять, формування бажаного сприйняття інформації та, зрештою, маніпуляції свідомістю аудиторії.

Підступність евфемізмів полягає в їх здатності приховувати справжній зміст повідомлення, замінюючи його більш привабливим, але не завжди правдивим. Цей прийом широко використовується у ЗМІ. Маніпуляція є невід'ємною частиною соціальної взаємодії. Вона проникає в усі сфери життя людини, від міжособистісних відносин до політики та реклами. Розуміння механізмів маніпуляції дозволяє критично оцінювати інформацію та захищатися від спроб маніпулювання. Науковий підхід до вивчення маніпуляції передбачає систематизацію та класифікацію різноманітних прийомів, які використовуються для впливу на масову свідомість. Однак, до сьогодні не існує єдиної, загальноприйнятої класифікації цих прийомів.

М. Яцимирська виокремлює такі основні прийоми комунікативної маніпуляції:

- обмеження доступу до повної інформації для формування бажаного сприйняття та свідоме приховування частини фактів для спотворення реальної картини;
- поширення неправдивої інформації для створення хибного уявлення про реальність, створення інформаційного шуму, що ускладнює відрізнєння фактів від вигадок;
- використання затримки, прискорення подачі інформації для впливу на рішення людей або навмисне затягування часу для зміни ситуації на свою користь;
- побудова власної версії подій, яка відрізняється від об'єктивної, також поширення вигаданих версій подій, що нейтралізують фактичні дані;
- використання емоційних тригерів для впливу на рішення людей, оминаючи логіку;
- поширення неправдивої інформації, яка згодом спростовується, але вже після того, як досягла своєї мети [73, с. 248].

ЗМІ активно формують світогляд сучасної людини. Добираючи слова та вирази, медіа можуть впливати на оцінки, почуття та поведінку, спрямовуючи

наше мислення відповідно до настанови. Евфемізми, як мовні оманливі маневри, також широко використовуються в ЗМІ для того, щоб приховати неприємні факти, пом'якшити негативну інформацію та створити бажаний образ подій. Отже, вони слугують засобом маніпуляції масовою свідомістю і можуть формувати спотворену картину дійсності.

Евфемізми часто віддзеркалюють сучасні тенденції щодо політичної коректності в мові. Для мовознавців важливо досліджувати, як саме ці слова функціонують у мовленні, який вплив вони мають на наше сприйняття дійсності, а також, як довго вони зберігають свою актуальність. Тривалість життя евфемізму залежить від багатьох факторів, зокрема від соціальних і культурних змін. Політична коректність часто призводить до появи нових евфемізмів. Ці слова виконують важливу соціальну функцію, дозволяючи нам обговорювати делікатні теми, уникаючи образливих або табуйованих виразів. Однак, їх використання є тимчасовим, оскільки мова постійно змінюється, і те, що вважалося коректним раніше, може стати неприйнятним у майбутньому. Особливий інтерес представляє вивчення семантичної стійкості евфемізмів, тобто того, як довго вони зберігають своє первинне значення і не втрачають своєї емоційної сили.

Дослідники О. Бабенко та Ю. Бумар описали механізм, за яким нейтральні слова перетворюються на табуйовані. Спочатку евфемізм виконує свою функцію – замінює неприємне поняття. Однак з часом ці вирази набувають негативного забарвлення. Цей процес можна порівняти з гойдалками: слово, що спочатку було нейтральним, піднімається до статусу евфемізму, а потім, знову ж таки, опускається до рівня табу [4, с. 181].

Мова постійно змінюється, і евфемізми не є винятком. Слово, яке колись було нейтральним, може з часом набути негативного відтінку, особливо якщо воно використовується як заміна для табуйованого поняття. Однак не всі евфемізми переживають таку трансформацію, багато з них просто виходять з ужитку. Люди прагнуть уникати неприємних тем, і евфемізми допомагають нам це робити. Однак, із часом наша психологічна реакція на слова змінюється, і те,

що спочатку було нейтральним, може викликати негативні асоціації. Це пояснює, чому евфемізми часто мають короткий термін життя.

Політичний дискурс насичений евфемізмами, які часто слугують інструментом маніпуляції. Політики використовують їх, щоб представити свої дії в позитивному світлі й уникнути негативної реакції суспільства. Така практика обумовлена прагненням зберегти репутацію та задовольнити вимоги партій, які вони представляють. Політики використовують евфемізми, щоб адаптуватися до змінних соціальних норм та уникнути конфліктів. Відтак, евфемізми відображають потребу суспільства в толерантності та повазі до різних поглядів. Евфемізми допомагають політикам будувати довірливі відносини з виборцями, уникаючи образливих або провокаційних висловлювань. Це дозволяє їм представити свої ідеї в більш прийнятному для суспільства вигляді. Евфемізми – це потужний інструмент у руках політиків. Вони дозволяють приховати неприємні факти, пом'якшити негативні наслідки рішень та створити собі позитивний імідж. Використовуючи евфемізми, політики намагаються маніпулювати громадською думкою, уникаючи при цьому соціальної критики.

Слід додати, що перифрази також є значним інструментом маніпуляції. Політики часто вдаються до них, щоб приховати неприємну правду або пом'якшити негативні наслідки своїх рішень. Замінюючи прямі назви на більш м'які формулювання, вони намагаються створити позитивне враження і уникнути критики. Перифрази впливають на наше сприйняття інформації. Замінюючи негативні поняття на більш нейтральні, політики також намагаються впливати на свою аудиторію.

За допомогою підбору слів, що мають позитивну або нейтральну конотацію, ЗМІ можуть впливати на наші емоції та судження. Це особливо ефективний спосіб маніпуляції, оскільки ми часто не помічаємо, як нас підштовхують до певного висновку. Інформаційна перенасиченість сучасного суспільства створює сприятливий ґрунт для маніпуляцій. Евфемізми затуманюють реальність, ускладнюючи нам можливість критично оцінити

інформацію і зрозуміти, що насправді відбувається. Завдяки евфемізмам, ЗМІ створюють ілюзію консенсусу там, де його насправді може й не бути.

Суспільство постійно змінюється, і мова відображає ці зміни. Евфемізми є своєрідним барометром суспільних настроїв. Вони відображають наші прагнення до політкоректності, намагання уникнути конфліктів та створити більш приємний образ світу. Однак, надмірне використання евфемізмів може призвести до втрати точності та відвертості в комунікації. Евфемізми є невід'ємною частиною мовної еволюції. У ЗМІ вони слугують маркером соціальних змін та інтелектуальних пошуків, можуть бути інструментом маніпуляції, а також – засобом створення більш толерантного та гуманного дискурсу. Їх поява є доказом постійної адаптації мови до нових реалій.

Висновки до другого розділу

Евфемізми – це гнучкі мовні одиниці, які постійно змінюються залежно від контексту. Вони виникають в результаті вторинної номінації, накладаючи нові значення на існуючі слова. Ця особливість робить евфемізми цінним інструментом для сучасних публіцистів, які використовують їх для створення нових смислів та досягнення бажаного комунікативного ефекту. Прагматична функція евфемізмів полягає у досягненні певного комунікативного ефекту. Використовуючи евфемізми, мовець може пом'якшити негативну інформацію, створити позитивний образ повідомлення або вплинути на думку співрозмовника. Ця особливість робить евфемізми важливим інструментом у різних сферах людської діяльності, зокрема в політиці та рекламі.

Сучасний український дискурс характеризується використанням різноманітних стилістичних прийомів, зокрема іронії, каламбурів та інших фігур мови. Евфемізми, як українські, так і запозичені, відіграють важливу роль у створенні таких ефектів. Вони дозволяють висловити складні емоції, не вдаючись до прямої критики, і при цьому зберегти дотепність та оригінальність мови. Українські евфемізми постійно змінюються та пристосовуються до нових

ситуацій. Вони не лише пом'якшують неприємні теми, але й стають потужним інструментом для вираження емоцій, від іронії до обурення. Ці мовні одиниці об'єднують в собі протилежні функції: з одного боку, вони допомагають зняти напругу, з іншого, – підкреслити негативне ставлення до певного явища. Евфемізми відіграють важливу роль у суспільстві, допомагаючи людям адаптуватися до складних ситуацій. Вони дозволяють висловити свої почуття, не відчуваючи сорому або страху. Окрім того, евфемізми об'єднують людей, створюючи спільний код спілкування. Вони є своєрідним інструментом соціальної адаптації та самоідентифікації.

ЗМІ активно використовують евфемізми, щоб приховати правду і маніпулювати громадською думкою. Замінюючи неприємні факти більш м'якими формулюваннями, вони створюють спотворену картину дійсності. Вивчення евфемізмів допомагає нам розпізнавати такі маніпуляції і критично оцінювати інформацію, яку ми отримуємо. Аналіз текстів різних стилів – це найкращий спосіб зрозуміти, як працюють евфемізми. Вивчаючи їх, ми вчимося розпізнавати маніпулятивні прийоми і формувати власну думку. Це важливий навик для кожної людини, особливо в епоху інформаційних технологій. Зловживання евфемізмами створює серйозну проблему для суспільства, підриває довіру до ЗМІ і ускладнює об'єктивну оцінку ситуації. Тому так важливо вивчати евфемізми і вчити молодь критично мислити.

РОЗДІЛ 3

ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ЕВФЕМІЗМІВ У СТАРШІЙ ШКОЛІ

1.3. Теоретичні аспекти вивчення евфемізмів на уроках мови

Вивчення евфемізмів у школі має на меті не лише розширення лексичного запасу, а й формування в учнів здатності доцільно використовувати мову в різних ситуаціях. Цей процес спирається на сучасні лінгводидактичні принципи, зокрема компетентнісний підхід, який передбачає розвиток у школярів ключових мовленнєвих компетентностей. Вивчення евфемізмів – це не просто академічна дисципліна, але також необхідний інструмент задля успішної комунікації в сучасному світі. Шкільне вивчення евфемізмів має бути побудоване на принципах, які забезпечують практичне застосування отриманих знань. Вивчення евфемізмів має бути орієнтованим на проведення практичних занять і передбачати:

- комплексний підхід, що поєднує теоретичні знання і практичні вправи;
- участь учнів у розв'язанні комунікативних задач;
- розвиток критичного мислення через аналіз реальних мовних ситуацій;
- формування навичок самостійного навчання та самовдосконалення.

Ці ключові принципи компетентнісного підходу перетворюють навчання української мови в профільній школі на процес, спрямований не стільки на накопичення теоретичних знань, скільки на формування практичних умінь і навичок, необхідних для успішної комунікації [17, с. 32].

Аналізуючи методи навчання української мови за класифікацією О. Кучерук, можна виокремити такі найбільш ефективні для вивчення евфемізмів:

- інтерактивні методи, що передбачають активну взаємодію учнів;
- мовні вправи, спрямовані на формування практичних навичок;

- пізнавальні, комунікативні та творчі завдання, які стимулюють розвиток мовленнєвих компетентностей.

Інтеграція різних методів навчання, зокрема, роботи з текстами, є одним із ключових принципів сучасної методики викладання мов. Текстоцентричний підхід дозволяє учням не лише засвоїти граматичні правила та лексику, а й розвинути вміння розуміти та створювати різноманітні тексти, збагатити свій словниковий запас, розвинути вміння застосовувати мову в реальних комунікативних ситуаціях [33, с. 209].

Робота над евфемізмами в школі є систематичним процесом, який охоплює вивчення теорії, практичні завдання та розвиток мовних навичок. Учні та учениці не тільки дізнаються про особливості евфемізмів, але і вчать використовувати їх доречно в різних ситуаціях.

У фокусі нашого дослідження є подання матеріалу про евфемізми в підручниках з української мови для 10 класу, зокрема в підручниках авторства С. Карамана, О. Горошкіної, О. Караман, Л. Попової та А. Ворона, В. Солопенка. Ми аналізуємо, як автори цих підручників розкривають тему евфемізмів у розділах, присвячених лексикології.

Підручник з української мови для 10 класу (С. Караман та співавтори, 2018) має модульну структуру, що охоплює широкий спектр лінгвістичних дисциплін. Особливістю підручника є інтеграція теоретичного матеріалу з практичними завданнями, а також використання сучасних технологій (хмарні сервіси) для організації навчального процесу. Підручник з української мови пропонує інноваційний підхід до вивчення мови. Крім традиційних розділів (фонетика, лексикологія), він містить рубрики, спрямовані на розвиток культури мовлення та навичок роботи з інтернет-ресурсами. Автори підкреслюють важливість самостійної роботи учнів та використання хмарних технологій.

Підручник використовує комплексний підхід до вивчення лексикології, поєднуючи випереджальні завдання, теоретичні пояснення та практичні вправи.

Така структура сприяє активному засвоєнню матеріалу учнями. Вивчення лексикології в підручнику розпочинається з творчого проекту, який задає вектор подальшої роботи. Після теоретичного блоку, що складається з дев'яти параграфів, учні виконують різноманітні практичні вправи. Проектна методика для вивчення лексикології є інноваційним елементом підручника. Відповідно, вже на початку теми учням пропонується розробити власний проект, який вони реалізують упродовж вивчення розділу.

Учні мають змогу виконувати різноманітні завдання, такі як дослідження слів, аналіз текстів та творчі вправи. Це допомагає їм розвинути важливі навички усного та писемного мовлення. Наприклад, вони можуть складати речення з паронімами, пояснювати значення складних слів або готувати презентації на різні теми. Під час виконання різноманітних вправ, учні вчаться працювати з текстами, досліджувати лексику та брати участь у дискусіях.

Підручник для 10 класу (2018 р.) авторів А. Ворона та В. Солопенка це – сучасний посібник з української мови, який поєднує традиційні методи навчання з інноваційними підходами. Різноманітні рубрики вказують на те, що прагнення автори прагнули зробити навчальний процес цікавим та інтерактивним, стимулюючи учнів до самостійної роботи та критичного мислення. Постановка запитань-проблем закликає учнів до активного осмислення матеріалу та формування власної думки. Вправи-дослідження розвивають у здобувачів дослідницькі навички, забезпечують доступ до додаткових матеріалів, таких як зразки розборів, тести й аудіодиктанти, що робить навчання більш динамічним та індивідуалізованим. Підручник складається з дев'яти розділів. Ілюстрації та приємне візуальне оформлення сприяють залученості учнів до навчання. Слід зауважити, що розміщення теми «Лексикологія» після розділів, присвячених звуковій системі та орфографії, є цілком доцільним. Це дозволяє учням і ученицям поступово заглиблюватися в різні рівні мовної системи. Поступовий перехід від аналізу окремих слів до роботи з текстами сприяє формуванню міцних лексичних навичок.

Використання висловлювань відомих поетів як назв рубрик мотивує учнів до вивчення мови і літератури.

Розглянуті підручники відповідають високим освітнім стандартам. Вони не лише охоплюють необхідний теоретичний матеріал, а й забезпечують розвиток практичних мовленнєвих навичок учнів. Завдяки вдалому поєднанню лінгвістичного аналізу з комунікативними завданнями, підручники сприяють формуванню всебічно розвиненої мовної особистості. Аналіз підручників свідчить про їхню ефективність у розвитку творчих здібностей та розширенні кругозору учнів та учениць. Завдяки різноманітним вправам і завданням, школярі не лише поповнюють і розширюють власний словниковий запас й вчаться мислити критично, аналізувати тексти та висловлювати власні думки. Підручники мають яскраво виражену практичну спрямованість. Вони забезпечують необхідними знаннями та вміннями для ефективної комунікації в різних життєвих ситуаціях. Завдяки широкому спектру завдань, учні та учениці мають змогу застосувати свої знання на практиці, розвиваючи навички усного та писемного мовлення. Особливу увагу в підручниках приділено розвитку комунікативної компетенції учнів. Завдяки різноманітним формам роботи (індивідуальні, парні, групові) вчитель має можливість ефективно організувати свою роботу. Підручники демонструють тісний зв'язок між вивченням української мови та реальним життям. Завдання, пов'язані з аналізом сучасних текстів, сприяють формуванню в учнів та учениць критичного мислення та здатності орієнтуватися в інформаційному просторі.

2.3. Упровадження методики вивчення евфемізмів у старшій школі

Сучасна освіта вимагає від учнів не лише знання базової лексики, а й володіння різноманітними мовними поняттями, зокрема евфемізмами. Вивчення евфемістичних конструкцій збагачує словниковий запас учнів та учениць, допомагає їм краще розуміти нюанси мови та виражати свої думки більш витончено. Щоб успішно спілкуватися, старшокласники мають не лише

розуміти значення слів, а й уміло добирати їх залежно від ситуації. Оволодіння евфемізмами дозволить їм виражати свої думки більш точно й доречно, уникаючи образливих або неприємних висловлювань. Це сприятиме розвитку їхньої комунікативної компетентності та формуванню вміння будувати конструктивні діалоги. Окрім того, уведення евфемістичної лексики в навчальний процес сприяє розвитку критичного мислення. Аналізуючи різні варіанти вираження однієї і тієї ж думки, здобувачі освіти вчаться оцінювати доречність використання того чи того слова або виразу, що допомагає їм формувати власну позицію й аргументувати її. Дослідження евфемізмів має безпосередній вплив на практику навчання мови. Отримані знання можуть бути ефективно використаними задля розвитку мовленнєвих навичок, зокрема при аналізі текстів, говорінні й письмі. Це сприяє формуванню в учнів комплексної комунікативної компетентності. Вивчення евфемізмів сприяє підвищенню рівня мовної культури. Знання про евфемізми є актуальним не лише для вивчення мови, а й для інших предметів, таких як література, історія та культура. Це дозволяє здобувачам освіти глибше розуміти тексти, аналізувати культурні особливості різних мов та народів.

Вивчення евфемізмів є невід'ємною частиною системного підходу до викладання української мови. Воно дозволяє учням та ученицям сформувати цілісне уявлення про мову, розуміючи, як різні мовні одиниці взаємодіють між собою та створюють різноманітні смисли. Без знання евфемізмів неможливо повноцінно володіти мовою. Навчання евфемізмам має велику практичну цінність, готує старшокласників до реального життя, де вміння добирати слова залежно від ситуації є необхідним для успішної комунікації. Окрім того, знання евфемізмів допомагає критично оцінювати інформацію й захищатися від маніпуляцій.

Евфемізми відображають соціальні норми та цінності суспільства. Вони допомагають нам підтримувати певні соціальні табу, а також підвищувати престиж певних інституцій і професій. Використання евфемізмів є невід'ємною частиною соціальної взаємодії. Евфемізми виконують безліч важливих функцій

у мові. Вони дозволяють нам будувати конструктивні діалоги, приховувати неприємну інформацію та маніпулювати сприйняттям. Завдяки евфемізмам ми можемо представити будь-яку інформацію в більш привабливому світлі. Евфемізми пронизують усі галузі, від повсякденного спілкування до офіційних документів, допомагають уникати неприємних тем, пом'якшувати негативні факти і створювати більш приємний образ дійсності.

Аналіз результатів опитування серед учнів та учениць 8-11 класів КГТЛ №129 виявив значну різницю в рівні обізнаності про евфемізми між молодшими та старшими класами. Лише 22% восьми- та дев'ятикласників продемонстрували глибокі знання цього явища, тоді як серед десяти- та одинадцятикласників цей показник склав 45%. Більшість старшокласників ознайомлені з популярними евфемізмами, особливо фразеологічними виразами, але не завжди можуть пояснити їх значення. Опитування виявило значну прогалину в знаннях здобувачів освіти про евфемізми. Незважаючи на те, що старшокласники частіше стикаються з евфемізмами в повсякденному житті, лише половина з них може правильно їх інтерпретувати. Тому необхідно звернути увагу на більш детальне вивчення цього лінгвістичного явища в школі. Результати опитування свідчать про те, що учні й учениці мають поверхневі знання про евфемізми. Деякі опитані змогли дати загальне визначення цього лінгвістичного явища, і лише один учень з філологічного класу повністю охарактеризував евфемізм як засіб пом'якшення негативних висловлювань. Це вказує на необхідність поглиблення знань старшокласників про особливості використання евфемізмів у мові. Результати опитування підкреслюють важливість систематичного вивчення евфемізмів у шкільному курсі української мови. Це дозволить учням не лише поглибити словниковий запас, але також розуміти нюанси мовної комунікації.

Результати опитування учнів і учениць щодо явища евфемії

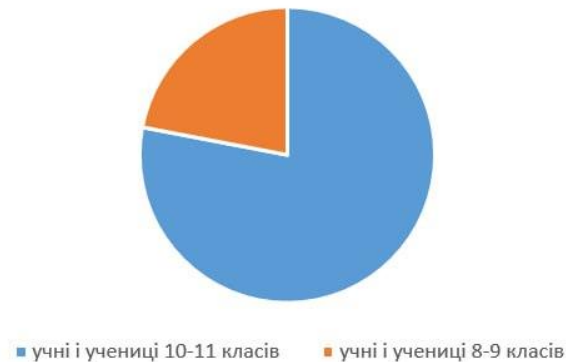

Рис.1. Результати опитування учнів і учениць щодо явища евфемії

Опитування виявило прогалини в знаннях учнів та учениць щодо евфемізмів. Це свідчить про необхідність збільшити обсяг матеріалу про евфемізми в шкільних програмах, оскільки вміння добирати слова є невід'ємною частиною мовної компетентності. Опитування показало, що вивчення евфемізмів має бути пріоритетним напрямком у розвитку мовленнєвих навичок старшокласників, тому що має не лише теоретичне, а й практичне значення. Вміння добирати відповідні слова є важливим як у повсякденному спілкуванні, так і професійній діяльності.

Результати опитування серед учнів та учениць також продемонстрували їх інтерес до евфемізмів, допитливість до нюансів мови. Вивчення евфемізмів було б особливо доречним у гуманітарних класах, де здобувачі освіти мають необхідний мовний фундамент задля поглибленого аналізу цього явища. Гуманітарні класи, завдяки знанням іноземних мов, мають можливості для порівняльного аналізу евфемізмів в різних мовах. Вивчення евфемізмів у соціолінгвістичному аспекті допоможе учням орієнтуватися в сучасній мовній ситуації і спілкуватися в різних соціальних контекстах. Поєднання лінгвістичних знань із соціологічними дозволить учням більш комплексно аналізувати мовні явища, такі як евфемізми, та встановлювати зв'язки між мовою й суспільством.

Евфемізми відіграють важливу роль у формуванні стилю висловлювання, дозволяючи добирати слова, які є доречними в конкретній комунікативній ситуації. Це підтверджує думку дослідниці О. Кучерук про залежність стилістичного значення мовної одиниці від умов спілкування [33, с. 58]. Згідно з поглядами О. Кучерук, евфемізми мають певну стилістичну закріпленість. Евфемізми функціонують у різних стилях мови, що робить їх важливим інструментом для досягнення стилістичного ефекту.

Використання евфемізмів має не лише стилістичну, а й етичну складову. Вибір ввічливих слів допомагає уникнути образ і створити комфортні умови для спілкування. Етичні норми мови різняться залежно від уналежнення до тієї чи тієї культури. Тому важливо, щоб учні та учениці розуміли, що використання евфемізмів залежить від контексту спілкування та може змінюватися залежно від культурних особливостей співрозмовників. Навичка добору ввічливих слів – евфемізмів – є важливою для ефективної комунікації. У сучасному світі, де люди спілкуються з представниками різних культур, вміння використовувати евфемізми стає особливо важливим для успішної комунікації.

Наступний аспект, який варто враховувати при вивченні евфемізмів, – етимологічний напрямок. Етимологічний аналіз евфемізмів дозволяє здобувачам освіти глибше зрозуміти значення слів та їхнє місце в культурно-історичному контексті. Поєднання лінгвістики з історією та іншими гуманітарними науками через призму етимології сприяє формуванню в учнів цілісного світогляду та розширює їхні знання про мову й культуру. Знання етимології евфемізмів робить мову учнів та учениць більш виразною та багатогранною, а також допомагає їм орієнтуватися в мовному просторі. Етимологічний аналіз розвиває критичне мислення та здатність до аналізу мовних явищ, що сприяє всебічному розвитку здобувачів освіти. Слід зазначити, що цей аспект є актуальним при вживанні в мовленні фразеологічних евфемізмів. Для ефективного використання фразеологічних евфемізмів особливо необхідно розуміти їх походження. Етимологічний аналіз допоможе правильно інтерпретувати значення фразеологізму та підібрати

відповідний контекст для його вживання. Однак самостійне дослідження етимології може бути складним завданням, тому варто звертатися до спеціалізованих словників.

Вивчення евфемізмів із урахуванням соціолінгвістичного напрямку дозволяє учням й ученицям глибше розуміти їх значення, правильно використовувати їх у мовленні та пізнавати національну культуру. Вивчення евфемізмів сприяє розумінню культурних особливостей мови й допомагає уникнути непорозумінь у міжособистісному спілкуванні. Інтеграція знань про евфемізми з іншими лінгвістичними дисциплінами сприяє формуванню у здобувачів освіти цілісного уявлення про рідну мову.

3.3. Методи та прийоми роботи з евфемізмами на уроках української мови та вправи для занять із теми «Евфемізми»

Вивчення евфемізмів у старшій школі – непросте завдання. Учням недостатньо просто запам'ятати нові слова. Вони мають навчитися використовувати їх у мові так, щоб це було доречно в певному контексті. У старших класах вивчення евфемізмів є важливим етапом формування мовної компетентності учнів. Однак, ця тема передбачає засвоєння нових лексичних одиниць і також розуміння контексту їх використання. Задля досягнення мети – формування комунікативно компетентного мовця – необхідно змістити акцент зі знаннєвого компонента на діяльнісний. Тому вчителі намагаються зробити навчання цікавішим і практичним.

Ефективність сучасного освітнього процесу залежить від оптимального поєднання традиційних та інноваційних підходів. Збереження традиційних методів навчання забезпечує передачу базових знань і умінь. Інноваційні методи сприяють формуванню у здобувачів освіти здатності до самостійного мислення та вирішення проблем. Сучасний учитель – це майстер, який уміло поєднує перевірені часом методи навчання з новими технологіями. Щоб підготувати учнів до життя в динамічному світі, сучасний урок має бути

різноманітним і цікавим. Такий підхід не лише урізноманітнює освітній процес, але й сприяє розвитку в учнів та учениць таких важливих якостей, як творчість, креативність, самостійність. У старшій школі доцільно використовувати як традиційні методи навчання (лекції, вправи тощо), так і інноваційні підходи, що базуються на принципах інтуїтивності, усного випередження, мовної спрямованості й паралельного розвитку мовленнєвих навичок. Таке поєднання дозволяє учням не лише засвоїти знання, але й розвинути ключові компетентності, необхідні для успішної самореалізації.

Учитель обирає оптимальні методи роботи з евфемізмами, враховуючи особливості учнів та учениць. Вибір методів роботи з евфемізмами є індивідуальним і залежить від багатьох чинників, зокрема від віку учнів, рівня їх мовної підготовки й соціокультурного контексту. До основних методів роботи з евфемізмами відносять тлумачення виразів, підбір відповідних синонімів та антонімів, проведення контекстуального аналізу, звернення до етимології, складання діалогів [33, с. 187].

Тлумачення є одним з найефективніших методів роботи з евфемізмами. Окрім того, добір синонімів та антонімів сприяє глибшому розумінню семантики лексем і розширює лексичний запас учнів. Робота з евфемізмами сприяє розвитку мовлення та збагаченню лексичного запасу. Ці прийоми дозволяють розвивати у старшокласників аналітичне мислення та мовну компетентність. Коли ми добираємо до евфемізму подібні або протилежні слова, то краще розуміємо, про що йдеться. Це допомагає нам глибше зануритися в мову і краще розуміти навколишній світ. Семантизація евфемізмів через підбір синонімів є складним завданням, що вимагає від учнів розвиненого мовного чуття та глибоких знань лексики. Створення діалогів з використанням евфемізмів є ефективним прийомом, оскільки сприяє засвоєнню лексико-граматичних і комунікативних норм мови в контексті реальних ситуацій спілкування.

Наочність є ефективним прийомом семантизації, який передбачає використання візуальних матеріалів для ілюстрації навчального матеріалу.

Найкраще запам'ятовують те, що бачать. Тому, щоб краще пояснити складні поняття, часто використовують картинки, схеми та презентації. Окрім інтернету, можна використовувати підручники, журнали, власні малюнки та фотографії. Вчитель повинен уміло добирати і використовувати наочні матеріали задля досягнення навчальних цілей. Ефективність використання наочності сприяє глибшому зануренню в тему уроку, але широкий вибір доступних зображень в Інтернеті, пошук відповідних ілюстрацій до абстрактних понять або специфічних ситуацій може бути досить трудомістким.

Контекст відіграє ключову роль у розумінні семантики та стилістичних функцій евфемізмів. Введення евфемізмів у тексти ЗМІ сприяє формуванню у учнів навички аналізу мовних одиниць у контексті та сприяє розвитку їхньої мовної компетентності. Текст є невід'ємною частиною розуміння евфемізмів. Аналіз евфемізмів у текстах ЗМІ дозволяє учням усвідомити, як змінюється значення слова залежно від ситуації спілкування. Використання контексту є ефективним методом вивчення семантики та стилістики евфемізмів. Аналіз евфемізмів у текстах ЗМІ сприяє розвитку у студентів навички комплексного аналізу мовних явищ.

Ефективне навчання евфемізмів передбачає використання комплексного підходу, що поєднує різноманітні методи, прийоми й засоби навчання. Такий підхід дозволяє учням не лише визначати евфемізми, а й усвідомлювати їхню функцію в мові та вплив на співрозмовника. Комплексний підхід до вивчення евфемізмів є найбільш ефективним, оскільки він дозволяє учням розвинути різнобічні навички, необхідні для розуміння та використання цих мовних одиниць у різних комунікативних ситуаціях. Щоб добре зрозуміти евфемізми, потрібно використовувати різні способи навчання. Тільки поєднуючи їх, можна навчити учнів розпізнавати евфемізми в мові, правильно їх використовувати і розуміти, що вони означають насправді.

Ефективне проведення уроку про евфемізми передбачає вступну частину, присвячену ознайомленню учнів з поняттям евфемізму, його видами та функціями в мовленні. Структура уроку про може варіюватися, проте вступна

частина, де вчитель пояснює основні поняття, є обов'язковою. Щоб зробити урок цікавим і корисним, варто пояснити, що таке евфемізми, навести приклади та розповісти, чому вони потрібні в мові.

Учням, які цікавляться мовою, можна розповісти про евфемізми більш детально. Наприклад, пояснити, що евфемізми бувають різними (окремі слова або фрази), і що їх вивчення має довгу історію. Такий підхід допоможе глибше зрозуміти, як це працює на практиці. Учні філологічних класів можуть отримати більш поглиблені знання про евфемізми. Варто розглянути їх класифікацію (лексичні та фразеологічні), а також ознайомити учнів з історією лінгвістичних досліджень у цій галузі. Це допоможе розвинути у них аналітичні навички й зацікавити до подальшого вивчення мови. Наш підхід до вивчення евфемізмів передбачає поступове ускладнення завдань. Починаючи з простих вправ, учні поступово переходять до більш складних, що дозволяє їм закріпити знання й навички.

Оскільки тема евфемізмів досить складна та вимагає глибокого розуміння мовних процесів, пропонуємо комплекс вправ, які допоможуть учням не лише засвоїти теоретичний матеріал, а й закріпити його на практиці.

Тема «Лексика. Види лексики».

Чим відрізняється багатозначне слово від омонімів?

Що таке синоніми і антоніми? Наведіть приклади.

Питання більш складного рівня:

Які способи творення нових слів ви знаєте?

Як змінюється лексика мови з часом? Наведіть приклади.

Які функції виконує слово в реченні?

Як лексика відображає культуру народу?

Питання для глибокого розуміння:

Що таке лексичне поле? Наведіть приклад.

Яку роль відіграє контекст у визначенні значення слова?

Як лексика впливає на наше мислення?

Які мовні норми регулюють використання слів?

Тема «Евфемізми»

Чому люди використовують евфемізми?

Які емоції зазвичай ховаються за евфемізмами?

Де ми найчастіше зустрічаємо евфемізми?

Які є різновиди евфемізмів?

Питання більш складного рівня:

Яка різниця між евфемізмами і табу?

Як евфемізми впливають на наше сприйняття дійсності?

Чи завжди використання евфемізмів доречне? Чому?

Які культурні особливості відображаються в евфемізмах?

Питання для глибокого розуміння:

Як евфемізми пов'язані з політичною коректністю?

Які етичні аспекти використання евфемізмів?

Як змінюються евфемізми з часом?

Яку роль відіграють евфемізми в маніпуляції свідомістю?

2. Завдання спрямоване на те, щоб учні могли розпізнавати евфемізми в тексті й розуміти їхню функцію. Воно також допомагає усвідомити, що мова постійно розвивається і змінюється, а евфемізми відіграють важливу роль у цьому процесі

Завдання: необхідно визначити, який рядок містить евфемізми (до завдання додаються ключі для розв'язання).

Перший рядок: «сказати неправду; старий» – не констатуємо евфемізмів. «Старий» – нейтральне слово, яке не замінює жодного грубішого поняття.

Другий рядок: «нерозумний; страшний» – також не містить евфемізмів. Обидва слова мають пряме значення.

Третій рядок: «бідний; піти попудрити носика» – тут є евфемизм «піти попудрити носика», який означає «піти, відлучитися ненадовго». Цей вираз використовують для того, щоб уникнути прямого зазначення, куди людина пішла.

Четвертий рядок: «пішов із життя; афроамериканець» – евфемизм «пішов із життя», який є м'якшим способом сказати «помер». «Афроамериканець» – політкоректний термін, який використовують замість раніше вживаного «негр».

3. Метод «ПРЕС» спрямований на розвиток мислення та навичок комунікації учнів, дозволяє структурувати думки, обґрунтовувати власну думку.

«ПРЕС+» – додавання етапу «Прогнозування»: учні прогнозують можливі наслідки обговорення.

«ПРЕС-» – спрощення методу шляхом виключення одного з етапів (наприклад, «Приклад»).

«ПРЕС» у групах: Обговорення відбувається в групах, а потім представники груп презентують результати.

Рекомендації щодо використання методу:

1. чітко сформулюйте завдання;
2. забезпечте учнів необхідними матеріалами;
3. створіть атмосферу довіри та взаємоповаги;
4. контролюйте час;
5. підведіть підсумки обговорення.

Питання для обговорення за допомогою методу «ПРЕС», які стимулюватимуть критичне мислення учнів і глибоке розуміння теми евфемізмів.

1. Які є відмінності між табу та евфемізмами? Чи можуть евфемізми стати табу?
2. В яких ситуаціях використання евфемізмів є доречним, а в яких – ні? Які наслідки порушення лексичних норм? Як можна уникнути таких порушень?
3. Які типи евфемізмів найчастіше зустрічаються в ЗМІ? Як розпізнати маніпуляцію за допомогою евфемізмів?
4. Як евфемізми впливають на точність висловлювання? Чи можуть евфемізми стати перешкодою для розуміння?

Рекомендації щодо проведення обговорення:

1. розподіліть ролі: Один учень висловлює позицію, інший – протилежну;

2. заохочуйте до аргументації;
3. слухайте один одного;
4. підведіть підсумки обговорення.

4. Аналіз фрагментів на наявність евфемізмів та їх лексико-семантичних груп

- «Припинення активності дій у Карабахському конфлікті пов'язане не тільки з перемовними процесами, а з снарядним голодом у обох сторін»:
- Евфемізм: «снарядний голод»
- Значення: військова термінологія, але з евфемістичним відтінком, що пом'якшує наслідки збройного конфлікту.
- «...збільшити фінансування субсидій для тих громадян, які є соціально вразливими»:
- Евфемізм: «соціально вразливі»
- Значення: соціальна термінологія, використовується для позначення людей, які перебувають у скрутному матеріальному становищі.
- «Тримаймо руку на пульсі, щоб кошти з коронавірусного фонду також не були з'їдені мишами».
- Евфемізм: «з'їдені мишами»
- Значення: образне вираження, яке вказує на розкрадання коштів.
- «Саме такі «діти сонця», повністю позбавлені будь-якої злості та агресії, і вчать нас, як це – бути щасливими».

Евфемізм: «діти сонця»

Значення: позитивна коннотація, використовується для позначення особливо чистих і добрих дітей.

5. Створення словника евфемізмів.

Матеріали – літературні твори, тексти ЗМІ, розмовна мова.

Завдання:

- Проаналізувати художні тексти різних жанрів (проза, поезія, драматургія), звертаючи увагу на використання евфемізмів.
- Дослідити сучасні ЗМІ (газети, журнали, телебачення, інтернет) на предмет використання евфемізмів у різних сферах життя.
- Звернути увагу на евфемізми, які вживаються в повсякденному спілкуванні.

Структура словника:

Евфемізм – слово або вираз, який замінює пряме позначення.

Нейтральний відповідник – слово або вираз, який точно передає значення, але звучить більш прямо.

Пояснення – короткий опис контексту, в якому використовується евфемізм, та його функції.

Речення з літературного твору або ЗМІ, яке демонструє використання евфемізму.

Приклад запису у словнику:

Евфемізм	Нейтральний відповідник	Приклад вживання	Сфера застосування
Пішов у засвіти.	помер	«Дід Іван пішов у засвіти минулого тижня».	смерть
Матеріальні труднощі.	бідність	«Багато сімей внаслідок війни опинилися у матеріальних труднощах».	соціальні проблеми
Особи з особливими потребами.	інваліди	«У нашому місті є багато закладів для осіб із особливими потребами».	медицина, соціальна сфера
Прибрати зі шляху.	вбити	«Ворогів треба завжди прибрати зі шляху». (Цей евфемізм часто використовується в кримінальному середовищі або у вигаданих історіях).	кримінал

7. Виокремлення лексико-семантичних груп

Завдання:

1. Проаналізувати зібрані в словнику (завдання 6) евфемізми та об'єднати їх у групи за значенням.

2. Сформулювати назви для кожної групи та навести приклади евфемізмів, що до неї належать.

Приклади лексико-семантичних груп:

- війна (збройний конфлікт, бойові дії).
- смерть (пішов у засвіти, відійшов у вічність, спочив з миром);
- хвороба (нездужання, легке розлад);
- бідність (матеріальні труднощі, скрутне становище);
- старість (люди похилого віку, пенсіонери);

Учні можуть презентувати свої словники у вигляді різноманітних мультимедійних засобів для візуалізації інформації, стенду з найцікавішими прикладами евфемізмів, або відео, в якому пояснити поняття евфемізму та представити результати своєї роботи.

8. Творча справа. Вишуканий дипломат

Завдання: вам потрібно повідомити однокласника, що остання презентація, яку він демонстрував, була не дуже вдалою і потребує значних доопрацювань.

Зразок можливої відповіді:

Хочу поділитися з тобою кількома міркуваннями щодо твоєї презентації. Безумовно, ти доклав чималих зусиль, і твої ідеї варгі уваги. Однак, вважаю за необхідне зазначити, що деякі аспекти викладу матеріалу могли б бути представлені більш виразно та переконливо. Можливо, варто було б скористатися іншими аргументами або додати додаткові ілюстрації, щоб посилити загальне враження. Перекоаний, що при невеликих уточненнях твоя презентація матиме ще більший успіх.

У цій відповіді використано такі евфемізми:

- «не дуже вдало» або «більш виразно та переконливо» – це більш делікатний спосіб сказати, що презентація не була досконалою.

- «потребує значних доопрацювань» замінено на «можливо, варто було б скористатися іншими аргументами або додати додаткові ілюстрації» – це ввічливий спосіб сказати, що презентація потребує змін.

9. Методика РКМЧП. Ця методика, успішно застосовувана у багатьох країнах світу. РКМЧП – інноваційний підхід, спрямований на використання різноманітних прийомів; технологія допомагає учням не лише здобувати знання, а й перетворює учнів на активних учасників навчального процесу. Завдяки їй школярі не лише запам'ятовують інформацію, але також вчаться аналізувати, оцінювати та створювати нові знання. Завдяки РКМЧП учні вчаться не просто запам'ятовувати факти, а й аналізувати інформацію, ставити запитання та шукати відповіді. Ця технологія формує вміння критично оцінювати різні точки зору та приймати обґрунтовані рішення.

Кожен урок, побудований за технологією РКМЧП, має чітку структуру, яка допомагає учням систематизувати нові знання, що забезпечує ефективне засвоєння матеріалу. РКМЧП передбачає не лише індивідуальну роботу, а й співпрацю в групах. Учні обмінюються думками, порівнюють різні точки зору та спільно шукають рішення. За допомогою РКМЧП учні стають активними учасниками навчального процесу: самостійно шукають потрібну інформацію, аналізують її та роблять висновки. Цей тип схеми наочно демонструє послідовність етапів процесу. Кожен етап можна деталізувати, додавши підпункти з конкретними діями учнів.

Процес навчання починається з актуалізації попередніх знань → учні зіставляють їх з новою інформацією → це допомагає їм глибше зрозуміти новий матеріал → засвоїти його.

Технологія РКМЧП побудована на трьох ключових етапах: спочатку ми активуємо наші попередні знання, потім вивчаємо новий матеріал і, на завершення, аналізуємо й осмислюємо отриману інформацію. Відповідно, учень, використовуючи технологію РКМЧП, спочатку актуалізує свої знання, потім досліджує нову інформацію і, на завершення, формує власні висновки.

За технологією РКМЧП уроки бувають дуже різноманітними: від роботи з текстами до проведення досліджень. Для кожного типу уроку існують рекомендації щодо завдань, які вчителі можуть адаптувати під свої потреби. Хоча не всі уроки вписуються в цю схему, вона є зручним інструментом для планування. Технологія передбачає різні типи занять, але не обмежує творчість учителя. Кожен педагог може розширювати та адаптувати цю систему під свої потреби. Вчителі, які використовують технологію РКМЧП, мають набір готових інструментів для планування уроків різних типів. Ці інструменти допомагають підібрати оптимальні завдання та методи для кожного конкретного випадку.

Останній етап уроку за технологією РКМЧП передбачає активне переосмислення отриманої інформації. Для цього можна використовувати такі прийоми: написання синквейну, створення вільного есе, складання шкали цінностей, продовження незакінчених речень, створення ментальних карт. Уроки за технологією РКМЧП сприяють всебічному розвитку особистості, формуючи в учнів такі якості, як самостійність, відповідальність, критичність і творчість. Навички, набуті під час уроків за технологією РКМЧП, є актуальними та необхідними в сучасному світі, де люди постійно стикаються з великим обсягом інформації та потребують уміння її аналізувати та оцінювати.

Одним із корисних методів вивчення евфемізмів є маркування знань. Перед тим, як детально вивчати евфемізми, учні згадують все, що вони вже знають про слова та мову. Для цього вони використовують різні методи діалювання схем, складання списків чи просто обговорення своїх думок. Учні ставлять позначки біля кожного запитання: плюс, якщо знають відповідь, мінус, якщо не знають, і знак питання, якщо сумніваються. Це допомагає їм зрозуміти, що вони вже знають, що слід повторити ще. Метод маркування знань допомагає учням оцінити свої знання, оскільки вони визначають, які питання їм зрозумілі, а які викликають труднощі. Це розвиває в них здатність до самоаналізу, сприяє навчальній інтеракції: учні активно залучаються до процесу, висловлюючи свої думки й оцінюючи свої знання.

Прийом ІНСЕРТ передбачає активну роботу учнів з текстом. Маркуючи текст спеціальними символами, учні візуалізують своє розуміння, що полегшує запам'ятовування та подальший аналіз інформації. Вчитель при цьому відіграє роль консультанта, допомагаючи учням орієнтуватися в тексті та вирішувати виниклі труднощі. Прийом ІНСЕРТ допомагає учням краще розуміти тексти. В процесі читання учні ставлять спеціальні значки на берегах, щоб відзначити, що їм зрозуміло, а що ні. Це розвиває критичне мислення і допомагає запам'ятати нову інформацію. ІНСЕРТ – ефективний метод навчання. Використовуючи цей прийом, учні вчаться аналізувати тексти, виокремлювати головну ідею, співвідносити нову інформацію зі своїми знаннями та виявляти проблемні питання. Використання прийому ІНСЕРТ сприяє розвитку креативного мислення. Аналізуючи текст і висловлюючи свої думки за допомогою символів, учні демонструють свою індивідуальність і відкритість новим ідеям.

Онлайн-навчання є невід'ємною характеристикою сучасного процесу навчання. Існують різноманітні технології для організації ефективного навчального процесу. Зокрема, особливу увагу приділяється розвитку мовленнєвих навичок учнів через використання онлайн-інструментів та платформ. Дистанційне навчання в Україні продемонструвало свою ефективність, однак процес постійно вдосконалюється. Вчителі активно освоюють нові техніки викладання, але постать вчителя відіграє ключову роль в організації ефективного онлайн-навчання. Його завдання – створити таке навчальне середовище, в якому учні не тільки отримуватимуть знання, а й розвиватимуться як особистості. Особливу увагу слід приділяти формуванню навичок самостійної роботи, критичного мислення та безпечного користування інтернетом.

Різноманіття онлайн-платформ для навчання створює широкі можливості для організації ефективного навчального процесу. Однак, вибір оптимальної платформи залежить від специфіки предмета, віку учнів та навчальних цілей. Індивідуальний підхід до вибору онлайн-платформ дозволяє створити більш персоналізоване та ефективне навчальне середовище. Кожна платформа має

свої особливості та функціонал, тому важливо обирати ті інструменти, які найбільш точно відповідають потребам конкретного уроку. Для ефективного онлайн-навчання використовують різні інструменти: платформи для занять, відеоуроки, онлайн-дошки, тести та програми для творчості. Вибір інструментів залежить від предмета та завдань уроку. Для успішної підготовки до НМТ з української мови учням старшої школи необхідно систематично виконувати тестові завдання. Вчителям слід приділяти більше уваги відпрацюванню різних типів завдань, щоб учні могли закріпити знання та вміння. Платформи «На урок» та «Всеосвіта» можуть стати в нагоді для підготовки до тестування.

Задля закріплення матеріалу доречно використовувати флеш-картки. Їх легко зробити з двох стікерів: на одному пишемо слово чи поняття, а на іншому – його пояснення. Також зручно використовувати інтерактивні дошки для створення тестів та інших вправ. Для систематизації знань зручно використовувати опорні конспекти або ментальні карти. Jamboard – зручний інструмент для візуалізації інформації, але для створення складних ментальних карт краще використовувати спеціалізовані програми. Готові схеми або конспекти можна додати на дошку і використовувати їх як основу для обговорення. Для уведення невеликих фрагментів тексту можна використовувати стікери, а більших обсягів інформації – функцію вставлення зображень.

Завдяки візуалізації ключових термінів учні краще розуміють і запам'ятовують новий матеріал. В цьому на допомогу вчителям створено такий онлайн інструмент, як хмара слів. Різноманітність шрифтів і кольорів робить процес навчання цікавішим. Хмари слів можна використовувати на різних етапах уроку: при повторенні вивченого матеріалу, під час вивчення нової теми та для підведення підсумків. Це універсальний інструмент для вчителів української мови.

Практичне застосування знань про евфемізми можливе завдяки аналізу текстів ЗМІ. Це допоможе учням не лише розпізнавати евфемізми, але й використовувати їх у власній мові. Вивчення евфемізмів за допомогою газет і

журналів дозволяє учням розвинути навички розуміння прихованого сенсу. Метою такого навчання є формування уявлення про евфемізми, їх різновиди та використання в різних ситуаціях.

У результаті вивчення евфемізмів учні набувають таких навичок:

- самостійно виявляти і аналізувати евфемізми в різних текстах;
- розуміти і пояснювати функції евфемізмів у мовленні;
- використовувати евфемізми для досягнення різноманітних комунікативних цілей;
- редагувати власні тексти, уводячи в них евфемізми задля більшої виразності.

Розуміння і використання евфемізмів дозволяє учням ефективно спілкуватися в різних ситуаціях, враховуючи культурні норми та вимоги етики. Аналіз евфемізмів розвиває у учнів критичне мислення, допомагаючи їм розпізнавати підтексти, іронію. Вивчення евфемізмів сприяє збагаченню словникового запасу й розвитку мовленнєвої культури учнів та учениць.

Висновки до третього розділу

Вивчення евфемізмів за допомогою ЗМІ – ефективний спосіб опанування даної теми. Метою такого навчання є формування уявлення про евфемізми, їх різновиди та використання в різних ситуаціях. Практичне застосування знань про евфемізми можливе завдяки аналізу текстів ЗМІ. Це допоможе учням та ученицям не тільки розпізнавати евфемізми, але й використовувати їх у власній мові. Шляхом виявлення та інтерпретації евфемістичних конструкцій, учні та учениці розвивають навички аналізу тексту, збагачують свій лексичний запас, розвивають критичне мислення, навчаються аналізувати інформацію, розпізнавати маніпуляції й підтексти. Вони вчаться бачити за словами прихований зміст і оцінювати мовні засоби, враховуючи їх ефективність та доречність.

Вивчення евфемізмів готує здобувачів освіти до ефективної комунікації в сучасному світі. В них формується здатність обирати слова зважено, враховуючи культурні й етичні норми. Аналізуючи евфемізми, старшокласники оволодівають навичками лінгвістичного аналізу, вчать розпізнавати та інтерпретувати різноманітні мовні засоби, що використовуються для створення певного комунікативного ефекту. Навички, набуті під час вивчення евфемізмів, будуть корисними для майбутньої професійної діяльності, особливо для тих, хто планує працювати в галузі журналістики, реклами, політики.

ВИСНОВКИ

Робота присвячена аналізу евфемізмів як мовних засобів, що виконують функцію заміни неприємних або небажаних понять. Дослідження демонструє зростаючу тенденцію до використання евфемізмів у сучасному мовленні, що зумовлене бажанням мовців пом'якшити висловлювання, уникнути табуйованих тем або досягти інших комунікативних цілей. Сучасний дискурс характеризується активним використанням евфемізмів. У роботі розглядаємо ці мовні одиниці як результат динамічних мовних процесів, що виникають під впливом соціальних, культурних і психологічних чинників. Евфемізми є інструментом маніпуляції свідомістю, пом'якшення негативних емоцій і створення бажаного іміджу.

Класифікація евфемізмів є важливим аспектом їх дослідження. Евфемізми поділяють на загальноновживані й контекстуальні, а також класифікують за різними критеріями, такими як структура, семантика та способи творення. Вибір того чи того критерію залежить від мети й завдань дослідження. Їх використання пов'язане з бажанням пом'якшити висловлювання, маніпулювати сприйняттям або приховати неприємну інформацію. Дослідники пропонують різні класифікації евфемізмів, ураховуючи їхню будову, значення та способи творення.

Використовуючи матеріали сучасних ЗМІ як джерело даних, провели дослідження евфемізмів. Результатом дослідження став словник, який систематизує евфемізми за тематичними групами: військова сфера, соціально-економічні проблеми, відносини з росією, здоров'я, моральні якості та вікові характеристики.

Основна мета використання евфемізмів полягає в уникненні конфліктів у спілкуванні шляхом дотримання принципу увічливості. При цьому адресат має інтерпретувати прихований зміст повідомлення, спираючись на свій досвід. Використовуючи евфемізми, мовець прагне зберегти позитивні стосунки з

співрозмовником, дотримуючись принципу ввічливості. Прихований зміст евфемізмів розкрито з допомогою імплікацій, які адресат має здатність інтерпретувати. Недотримання принципу кооперації у спілкуванні часто стимулює появу нових евфемізмів. Евфемізми виникають як результат бажання уникнути конфліктів у спілкуванні та зберегти обличчя співрозмовника. Вони є своєрідним інструментом маніпуляції, що дозволяє передати інформацію, приховуючи її негативний зміст.

Сучасні ЗМІ суттєво впливають на українськомовний дискурс, сприяючи появі нових слів і видозміні старих. Евфемізми в тексті можуть маскувати неприємну інформацію, варіювати мовлення та збагачувати лексичний склад мови новими синонімічними рядами. ЗМІ є потужним рушієм мовних змін. Евфемізми, як один із виявів цієї динаміки, стимулюють творчість мовців, спонукаючи їх шукати нові, образні та витончені способи вираження. Цей процес сприяє не лише збагаченню лексичного складу мови, але й розвитку мовних умінь і навичок. Зокрема, вміння добирати правильні слова дозволяє більш точно передавати думки та емоції, а також впливати на сприйняття інформації аудиторією. Хоча евфемізми й збагачують нашу мову, їхнє надмірне використання може призводити до певних проблем. По-перше, надмірна кількість евфемізмів може ускладнювати розуміння інформації, особливо коли вони використовуються для приховування негативних фактів. По-друге, не завжди вдається підібрати точний і влучний евфемізм, що може призвести до виникнення нових, не завжди доречних значень слів. Використання евфемізмів вимагає від мовця високого рівня мовної культури та відповідальності.

Задля успішного формування культури мовлення необхідно застосовувати комплексний підхід, що включає спостереження за мовними явищами, стилістичні експерименти та різноманітні вправи. Індивідуальний підхід до кожного учня, а також створення ситуацій, що стимулюють розвиток усного та писемного мовлення, є важливими компонентами навчального процесу.

Задля ефективного вивчення евфемізмів ми розробили систему вправ, яка поєднує різноманітні методи. Цей підхід дозволяє учням не лише визначати евфемізми, але й розуміти їх значення та функції в мовленні. Наша система вправ, що поєднує лексичні, граматичні та стилістичні аспекти, дозволяє учням комплексно вивчати евфемізми. Поступове ускладнення завдань забезпечує ефективне засвоєння матеріалу та формує вміння визначати, аналізувати та використовувати евфемізми в різних комунікативних ситуаціях. Завдяки нашій системі вправ учні навчаються впевнено орієнтуватися в різноманітних евфемізмах, розуміти їх прихований зміст та ефективно використовувати їх у власному мовленні.

Вивчення евфемізмів стимулює творчі здібності здобувачів освіти, спонукаючи їх до пошуку нових образних засобів вираження. Це, в свою чергу, сприяє підвищенню рівня їх мовної культури. Вивчаючи евфемізми, учні та учениці не лише поповнюють і розширюють словниковий запас, а й розвивають вміння створювати образні висловлювання. Здатність точно передавати думки перебуває в тісному взаємозв'язку з рівнем культури мовлення та вимагає вмілого добору мовних засобів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Александрова В. О. Мовленнєва культура сучасної молоді. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2013. № 8. Ч. II. С. 7 – 11.
2. Антончук О. Комунікативна компетентність у структурі соціального інтелекту вчителя-словесника. *Нова педагогічна думка*. 2018. № 1 (93). С. 90 – 92.
3. Арістова Н. О. Комунікативна компетентність майбутніх філологів : сутність, зміст, структура. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія : Педагогіка, Психологія*. 2017. № 11 С. 9–15.
4. Бабенко О. В., Бумар Ю. М. Проблемні питання евфемії в сучасній лінгвістиці. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Філологічні науки*. 2017. Випуск 272. С. 180 – 186.
5. Беценко Т. П. Лінгвокультурологічний аналіз художнього тексту в сучасному науковоосвітньому філологічному вимірі. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. 2017. Вип. 12. С. 18 – 22.
6. Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Дидактико-методичні засади сучасного уроку української мови у старшій школі. *Гуманітарний вісник Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка*, Полтава : ПолтНТУ імені Юрія Кондратюка, 2017. № 1. С. 81 – 89.
7. Бондаренко Н. Медіатекст як ресурс осучаснення й збагачення змісту підручника української мови. *Проблеми сучасного підручника*. 2021. Вип. 27. С. 15 – 25.
8. Борковська О. П. Кліше як стандартизована мовна одиниця текстів ділових документів. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія : Філологічна. 2015. Вип. 59. С. 31 – 33.
9. Великорода В. Б. Семантичні та функціонально-прагматичні характеристики евфемізмів в англійській мові : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Львів, 2008. 200 с.

10. Вишнівський Р. Й. До питання про мотиви вживання евфемізмів (на прикладі сучасної англійської мови). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2014. № 13. С. 95 – 98.
11. Вострецова В. О., Решетарова І. В. Дисфемізм: status quo ad praesens. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2009. № 47. С. 184 – 187.
12. Галайчук А. Ю. Соціальні та побутові евфемізми в оригіналі та у перекладі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2012. Вип. 25. С. 22 – 24.
13. Гнатківська Р. І. До проблеми дисфемії в сучасній англійській пресі. *Вісник Львівського університету*. Львів, 2009. Вип. 16. С. 14 – 22.
14. Гошовська О. Формування ключових компетентностей учнів на уроках української мови та літератури через мовленнєву діяльність. *Дивослово*. 2018. № 9. С. 7 – 9.
15. Григорова З. В. Нові медіа, соціальні медіа, соціальні мережі – ієрархія інформаційного простору. *Технологія і техніка друкарства*. 2017. № 3(57). С. 93 – 100.
16. Гурко О. В. Функційно-семантична категорія ствердження в українській літературній мові : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.01. Київ, 2018. 39 с.
17. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.10.2024).
18. Денисюк С. Г. Комунікологія : навчальний посібник. Вінниця : ВНТУ, 2015. 102 с.
19. Дротянко Л. Г. Соціальні трансформації мовленнєвої культури в інформаційну еру. *Вісник Національного авіаційного університету. Філософія. Культурологія*. 2014. № 1. С. 8 – 11.
20. Єгорова В. С. Культура мовлення сучасної молоді. *Дослідження з лексикології і граматики української мови*. 2010. Вип. 9. С. 74 – 78.

21. Загнітко А. П. Українське ділове мовлення: професійне і непрофесійне спілкування. Донецьк : ТОВ ВКФ «БАО», 2007. 480 с.
22. Закон України про освіту зі змінами 2024 рік №2145-VIII від 05.09.2017, редакція від 21.11.2021. URL: https://urst.com.ua/act/pro_osvitu (дата звернення 07.11.2024).
23. Кантур К. О. Аналіз мовних механізмів антропосемічної евфемізації. *Вісник Житомирського державного університету. Філологічні науки*. 2012. № 66. С. 210 – 214.
24. Кантур К. О. Евфемія в соціально-економічному дискурсі. *Вісник Житомирського державного університету. Філологічні науки*. 2009. № 45. С. 152 – 155.
25. Ключник Р. М. Дискурс протесту та політична коректність: до питання про евфемізми в політичній комунікації. *Регіональні студії*. 2018. С. 30 – 35.
26. Князян М. О. Життєва та комунікативна компетентності у професійній підготовці майбутніх фахівців. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. Серія «Педагогічні науки»*, 2017. Вип. 36. С. 122 – 126.
27. Костолович Т. В. Змістові і структурні особливості професійної комунікативної компетентності майбутніх учителів-філологів. *Наукові записки Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія : Педагогічні науки*. 2017. Вип. 159. С. 213 – 219
28. Костолович Т. В. Чинні підручники з сучасної української мови для вищої школи як засіб формування професійної комунікативної компетентності майбутніх вчителів. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти*. 2017. Вип. 15. С.117 – 121.
29. Кузенко Г. М. Перекладацька компетентність у професійній діяльності. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія Філологія*. 2016. № 25. Том 2. С. 169 – 172.
30. Культура фахового мовлення: навчальний посібник / за ред.: Н. Д. Бабич. Чернівці: Книги–XXI, 2015. 572 с.

31. Кульчицька О. В. Мовні засоби реалізації пейоративності в романах С. Майер : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Львів, 2019. 20 с.
32. Кульчицька О. Дисфемізми як лексичні засоби виразності мови (на прикладі сучасного молодіжного англомовного роману). *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія»*. 2021. № 45 С. 209 – 220.
33. Кучерук О. А. Система методів навчання української мови в основній школі : теорія і практика : монографія. Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2011. 420 с.
34. Медіатекст у сучасному комунікативному дискурсі : кафедральний зб. тез здобувачів освіти. Миколаїв, 2020. 79 с.
35. Мельник І. Транспозиційна граматики українського дієслова : монографія. Луцьк : Надстир'я, 2015. 474 с.
36. Металіди Д. Медіатекст як засіб реалізації соціокультурної змістової лінії шкільного курсу української мови в старших класах. *Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації* : зб. наук. пр. Переяслав-Хмельницький, 2019. Вип. 43. С. 353 – 357.
37. Миротворення в умовах гібридної війни в Україні : монографія / за ред. М. А. Лепського. Запоріжжя : КСК-Альянс, 2017. 172 с.
38. Мішеніна Т. М. Лінгвістична інтерпретація темпоральних металогічних образів в українському ідіописьмі (на прикладі творчості Ірини Жиленко). *Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. Кривий Ріг, 2016. Вип. 15. С. 222 – 236.
39. Морозова М. В. Генезис понять «компетенція» та «компетентність» у вітчизняних і зарубіжних психолого-педагогічних дослідженнях. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Філологічні науки*, 2020. № 5. С. 51 – 60.
40. Мосієвич Л. В. Когнітивні механізми утворення евфемізмів та дисфемізмів в сучасній англійській мові. *Нова філологія*. 2014. № 67. С. 98 – 104.

41. Назаренко М. М. Структурно-семантичні особливості евфемізмів та способи їх перекладу з мови оригіналу. *Наукові записки Національного університету – Острозька академія*. 2017. № 2. С. 164 – 166.
42. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ ст. *Шкільний світ*. 2001. № 1. С. 5 – 6.
43. Небелюк Л. Р. Лінгвокогнітивні характеристики евфемізмів в американському англomовному політичному дискурсі (на матеріалах публікацій 59 засобів масової інформації 2000 – 2020 рр.) : дис. ... канд. філол. наук. Івано-Франківськ, 2021. 220 с.
44. Нечаєнко Т. В. Мовленнєва практика у постмодерному культурно-лінгвістичному просторі мас-медіа. *Питання культурології*, 2021. Вип. 37. С. 181 – 190.
45. Онуфрієнко Г. С. Науковий стиль української мови: навчальний посібник / за ред.: Г. С. Онуфрієнко. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 312 с.
46. Пайонкевич Х. П. Лінгвістичний феномен «евфемізм» та його функції. *Одеський лінгвістичний вісник*. 2014. Вип. 4. С. 206 – 209.
47. Полтавець Ю. Основні підходи до вивчення евфемізмів і дисфемізмів. *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах*. 2012. Вип. 1. С. 225 – 236.
48. Пономарів О. Д. Стилiстика сучасної української мови. Тернопіль : Либідь, 2013. 359 с.
49. Попова А. О. Когнітивна метафора та її типи : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Донецьк, 2003. 21 с.
50. Прудникова Т. І. Змістове наповнення терміна «комунікативна компетентність учителя» у парадигмі педагогічної науки. *Соціум. Документ. Комунікація . Серія : Філологічні науки*. 2018. Вип. 5. С. 95–108.
51. Раковець О., Раковець С. Компетентність педагога як основа його професійної майстерності. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2021. № 1. С. 50 – 60.

52. Ручка А. О., Танчер В. В. Компетентність як чинник міжкультурної комунікації в глобалізованому світі. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*. 2019. Вип. 3. С. 247 – 256.
53. Сагач Г. М. Риторика : навч. посіб. [для студентів середніх і вищих навчальних закладів]. Київ : ВД «Ін Юре», 2000. 568 с.
54. Садовець О. В. Дисфемізми та евфемізми як лексичні засоби англомовних періодичних видань. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. 2018. Вип. 14. С. 182 – 189.
55. Саприкіна О. М. Роль та місце евфемізмів у системі номінативних засобів англійської мови. *Нова педагогічна думка*. 2017. № 2. С. 49-51.
56. Світлична Т. В. Способи творення евфемізмів (на матеріалі прозових творів). *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. 2013. Вип. 34. С. 277 – 281.
57. Селіванова О. О. Когнітивні механізми метафоризації. *Слов'янський збірник*. Київ : Видавн. дім Дмитра Бураго. 2012. Вип. 17. С. 203 – 211.
58. Селіванова О. П. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава, 2006. 716 с.
59. Семенов О. М. Навчання української мови і літератури у вимірах ключових компетентностей : метод. посіб. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2023. 212 с.
60. Стишов А. О. Українська лексика кінця ХХ століття: (на матеріалі мови засобів масової інформації). Київ : Пугач, 2005. 388 с.
61. Тараненко О. В. Долання евфемізації в «мові війни» українського медійного та політичного дискурсу. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2017. № 5. С. 139 – 143. URL: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2019/apr/16140/tararenko.pdf> (дата звернення: 15.03.2023).
62. Тлумачний словник сучасної української мови / за ред. проф. В. С. Калашника. Харків : ФОП Співак Т. К., 2009. 959 с.

- 63.Толочко С. В. Компетентність педагогів : порівняльна характеристика сучасного світового й вітчизняного досвіду. *Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки*. 2018. Вип. 82 (1). С. 186 – 194.
- 64.Українська мова. 5–11 класи : навчальні програми, методичні рекомендації, вимоги до оцінювання / укл. О. Ю. Котусенко. Харків : Ранок, 2019. 192 с.
- 65.Українська мова. Енциклопедія / за ред. В. М. Русанівський. Київ : «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2000. 750 с.
- 66.Усне та писемне ділове мовлення: культура мови державного службовця: метод. рекомен. / уклад. Н. Б. Кривець. Донецьк : Донецький обласний центр перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ і організацій, 2013. 43 с.
- 67.Філіпчук М. В. Культура мовлення в умовах білінгвізму. *Мовно-народознавчі наукові студії* : тези доп. всеукр. наук.- практ. конф. Чернівці, 2012. С. 50 – 53.
- 68.Харченко С. В. Синтаксичні норми української літературної мови ХХ – початку ХХІ ст. : становлення та кодифікація : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.01. Київ, 2018. 39 с.
- 69.Чайковська О. Ю. Лінгвостилістичні характеристики теленовін у комунікативно-прагматичному аспекті (на матеріалі німецької мови) : дис....канд. філол. наук : 10.02.04. Запоріжжя, 2020. 255 с.
- 70.Шумілова І. Загальнокультурна компетентність педагога – важливий напрямок ідеї провідництва в освіті. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки*. 2018. Вип. 2. С. 208–215.
- 71.Януш О. Культура мови на щодень. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*, 2016. №9. С. 10 – 19.
- 72.Яцимірська М. Культура фахової мови журналіста. Львів : ПАІС, 2004. 332 с.
- 73.Яцимірська М. Мова ЗМІ в культурному і творчому дискурсі. *Вісник Львівського університету. Журналістика*. 2014. Вип. 39. С. 344 – 349.
- 74.Яшенкова О. В. Основи теорії мовної комунікації : навч. посіб. Київ : Академія, 2010. 304 с.

ДОДАТКИ

Конспект уроку

Тема: Особливості вживання евфемізмів у масмедіа

Мета:

Навчальна: поглибити знання про лексичні засоби української мови, формувати уміння і навички знаходження евфемізмів, здійснювати їх лінгвістичний аналіз;

Розвивальна: розвивати комунікативні уміння, пам'ять, увагу;

Вихована: виховувати любов до рідного слова.

Тип уроку: формування умінь і навичок

Обладнання: дошка, підручник, тлумачний словник.

Методи: розповідь, бесіда, тренувальні вправи, робота з тлумачним словником.

Перебіг уроку

I. Організація на навчальну діяльність, перевірка домашнього завдання.

II. Мотивація навчальної діяльності.

ЗМІ активно використовують ці слова, щоб приховати правду і маніпулювати громадською думкою. Замінюючи неприємні факти більш м'якими формулюваннями, вони створюють спотворену картину дійсності. Вивчення цих виразів допомагає нам розпізнавати такі маніпуляції і критично оцінювати інформацію, яку ми отримуємо. Що це за такі незвичайні слова, ми дізнаємось сьогодні на уроці.

II. Актуалізація опорних знань. Прочитай текст і з'єднай його з відповідним стилем мовлення (електронний ресурс «Learningapps») –

<https://learningapps.org/13607674>

III. Повідомлення мети і завдання уроку. Сьогодні ми детальніше розглянемо характерні риси публіцистичного стилю, особливості утворення та вживання евфемізмів та їх функційне призначення.

IV. Відтворення теоретичних відомостей, необхідних на уроці

(опрацювання словникової статті словника літературознавчих термінів).

<https://esu.com.ua/article-18587>

Евфемізм – Евфемізм – це лексичний засіб, що використовується для заміни прямого найменування поняття на більш евфемістичне, з метою пом'якшення негативного емоційного забарвлення або уникнення табуйованих тем. Причиною виникнення евфемізмів є прагнення уникнути прямої назви поняття, замінюючи її нейтральним, позитивним або негативним еквівалентом. Це мовний механізм, який відображає культурні й соціальні норми, а також спонукає до прагнення до етично коректного спілкування.

V. Виконання учнями вправ.

Вправа 1. Дайте відповіді на запитання.

Чому люди використовують евфемізми?

Які емоції зазвичай ховаються за евфемізмами?

Де ми найчастіше зустрічаємо евфемізми?

Які є різновиди евфемізмів?

Вправа 2. Визначте у якому рядку є евфемізми ...

- сказати неправду; старий
- нерозумний; страшний
- бідний; піти попудрити носика
- пішов із життя; афроамериканець

Вправа 3. Завдання: необхідно визначити, який рядок містить евфемізми (до завдання додаються ключі для розв'язання).

Перший рядок: «сказати неправду; старий» – не спостерігаємо явних евфемізмів. «Старий» – це нейтральне слово, яке не замінює жодного грубішого поняття.

Другий рядок: «нерозумний; страшний» – також не містить евфемізмів. Обидва слова мають пряме значення.

Третій рядок: «бідний; піти попудрити носика» – евфемізм «піти попудрити носика», який означає «піти, відлучитися ненадовго». Цей вираз використовується для того, щоб уникнути прямого зазначення, куди людина пішла.

Четвертий рядок: «пішов із життя; афроамериканець» – евфемізм «пішов із життя», який є м'якшим способом сказати «помер». «Афроамериканець» – це політкоректний термін, який використовується замість раніше вживаного «негр».

Вправа 4.

Питання для обговорення за допомогою методу "ПРЕС", які стимулюватимуть критичне мислення учнів і глибоке розуміння теми евфемізмів.

5. Які є відмінності між табу та евфемізмами? Чи можуть евфемізми стати табу?
6. У яких ситуаціях використання евфемізмів є доречним, а в яких – ні? Які наслідки порушення лексичних норм? Як можна уникнути таких порушень?
7. Які типи евфемізмів найчастіше зустрічаються в ЗМІ? Як розпізнати маніпуляцію за допомогою евфемізмів?
8. Як евфемізми впливають на точність висловлювання? Чи можуть евфемізми стати перешкодою для розуміння?

Вправа 5. Створення словника евфемізмів.

Матеріали – літературні твори, тексти ЗМІ, розмовна мова.

Структура словника:

Евфемізм – слово або вираз, який замінює пряме позначення.

Нейтральний відповідник – слово або вираз, який точно передає значення, але звучить більш прямо.

Пояснення – короткий опис контексту, в якому використовується евфемізм, та його функції.

Речення з літературного твору або ЗМІ, яке демонструє використання евфемізму.

Приклад запису в словнику:

Евфемізм	Нейтральний відповідник	Приклад вживання	Сфера застосування
Пішов у засвіти.	помер	«Дід Іван пішов у засвіти минулого тижня».	смерть
Матеріальні труднощі.	бідність	«Багато сімей унаслідок війни опинилися в матеріальних труднощах».	соціальні проблеми
Особи з особливими потребами.	інваліди	«У нашому місті є багато закладів для осіб з особливими потребами».	медицина, соціальна сфера
Прибрати зі шляху.	вбити	«Ворогів треба завжди прибрати зі шляху». (Цей евфемізм часто використовується в кримінальному середовищі або у вигаданих історіях).	кримінал

VI. Підбиття підсумків уроку.

Дайте визначення і створіть коротку розповідь про поняття *евфемізація*, використовуючи матеріал із довідки. Назвіть власний приклад евфемізмів.

Довідка: прихований, пом'якшений, завуальований, табу, уникнення назви.

VII. Рефлексія.

Інтерактивна вправа «Оціни свою роботу на уроці». У кожного на парті – кольорові папірці, за допомогою яких учні оцінюють свою роботу на уроці: працював відмінно, працював добре, працював посередньо, майже не працював.

Сьогодні я дізнався ...
На уроці я навчився ...
Мені було важко ...
Мені було незрозуміло ...
Тепер я знаю, що ...
Мене здивувало ...
Я б хотів дізнатися, чому...

VIII. Домашнє завдання.

Вивчити визначення *евфемізм* та укласти словник евфемізмів (продовжити роботу, яку розпочали на уроці).